

نوزدهمین جایزه تاریخی و ادبی

دکتر محمود افشار یزدی

اهدا شده به استاد احمد منزوی

تهران

۲۲ اردیبهشت ۱۳۹۰

شورای تولیت

متولیان مقامی

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش) - وزیر بهداشتی (وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی) - رئیس دانشگاه تهران، یا معاونان اول هریک از این پنج مقام (طبق ماده ۲ و قفنامه)

* متولیان منصوص و منسوب

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس شورا) - دکتر علیمحمد میر (جانشین: دکتر حسین نژادگشتی) - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی (جانشین: دکتر محمد اسلامی) - مهربانو دکتر افشار (دبیر شورا) جانشین: پروین صالح - آرش افشار (جانشین ایرج افشار) - ساسان دکتر افشار (بازرس)

هیأت مدیره (منتخب شورای تولیت)

دکتر سید مصطفی محقق داماد رئیس هیأت مدیره (از شورای تولیت).
ابراهیم ابراهیمی نایب رئیس هیأت مدیره (از شورای تولیت)، معاون قضائی دیوان عالی کشور
محمد حسین حاتمی مدیر عامل
صمد محمودی بافتوت خزانه دار، حسابدار

هیأت گزینش کتاب و جوایز*

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی
دکتر ژاله آموزگار - کاوه بیات - دکتر جلال خالقی مطلق
دکتر محمود امیدسالار - دکتر حسن انوری - ایرج افشار

* درگذشتگان

الهییار صالح - حبیب الله آموزگار - دکتر محمدعلی هدایتی - دکتر مهدی آذر - دکتر یحیی مهدوی - مهندس نادر افشار - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی - ایرج افشار (سرپرست عالی).
ریاست هیئت مدیره: دکتر سید جعفر شهیدی (از سال ۱۳۶۳ تا ۱۳۸۳).

اعضای پیشین

دکتر جمشید آموزگار - دکتر منوچهر مرتضوی - بهروز افشار یزدی.

بیادشادروان ایرج افشار

سرپرست عالی موقوفات دکتر محمود افشار نژدی

۱۳۸۹ - ۱۳۰۴

مقررات مربوط به جایزه های ادبی و تاریخی

ماده ۳۴ و قضاة اول

چنانچه درآمد موقوفات به مقدار قابل افزایش باید واقف یا شورای تولیت می تواند علاوه بر تالیف و ترجمه و چاپ کتب مبلغی از آن را تخصیص به جوایز برای توثیق دانشمندان، دانش پژوهان، نویسندگان و شاعران بدهند، بالاخص برای بهترین نویسندگان و شاعران در مجله آینده، بنابراین باید شعرا و نویسندگان را به سرودن اشعار و تصنیف قطعات نظم و نثر وطنی و ملی و اجتماعی، طرح اقرارات و مسابقه داد و دادن جوایز از درآمد موقوفات توثیق و ترغیب نمود، تشخیص این امور در زمان حیات با واقف است که با مشورت دوستان مطلع خود انجام می دهد پس با نیت شش نفره است که دو سوم از متولیان و یک سوم از نیت دیره شرکت مطبوعاتی آینده یا برکس را که آنها و اینها به جایشان معین کنند، مرکب خواهد بود.

ماده ۵ و قضاة پنجم

بسیب انحلال شرکت مطبوعاتی آینده آنچه در مورد تشخیص امور مربوطه بدان جوایز طبق ماده ۳۴ و قضاة اول موضح در میانه ۳۳۷ به عهده آن شرکت محول بوده از میان رفته و انجام آن امور منحصراً به عهده واقف پس شورای تولیت است که می تواند از اهل بصیرت یاری بخواهند.

یادداشت واقف

جوایز جوایزی که در این موقوفات تعیین شده نیز مانند سایر امور آن پیرامون هدف آن است تکمیل وحدت ملی به وسیله زبان فارسی یعنی کتب و رسالات و مقالات و اشعاری که در پیرامون این هدف نوشته شود، خواه به زبان فارسی خواه به زبانهای دیگر خواه به وسیله ایرانیان یا ملل دیگر خواه در خود ایران، خواه در خارج می تواند نامزد دریافت جایزه گردد برای این کار آیین نامه ای باید تهیه شود، اجمالاً اصول آن را یادداشت می کنم.

کراس ۷۸/۸/۴ [۱۹]

جایزه های داده شده و نایخ اهدای آنها

دانشمند هندی، استاد بازنشسته دانشگاه علیکمره (هندوستان)	دکتر نذیر احمد	۱۳۶۸	۱
دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه فردوسی (مشهد)	دکتر غلام حسین یوسفی	۱۳۶۹	۲
دانشمند مصری متخصص ادبیات فارسی، استاد دانشگاه عین شمس (قاهره)	دکتر امین عبدالمجید بدوی	۱۳۶۹	۳
دانشمند ایرانی، از موسسه لغتنامه مدد بخدا	دکتر سید محمد دبیر سیاقی	۱۳۷۰	۴
دانشمند پاکستانی، استاد بازنشسته دانشگاه پنجاب (لاهور)	دکتر نورالدین احمد	۱۳۷۰	۵
دانشمند چینی، استاد دویس بخش فارسی دانشگاه پکن (چین)	جان جون مین	۱۳۷۵	۶
دانشمند تاجیکستانی، استاد تخصص ادبیات فارسی (دوشنبه، تاجیکستان)	دکتر کمال الدین مین	۱۳۷۷	۷
دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران	دکتر منوچهر تنوده	۱۳۷۹	۸
دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران	دکتر عبدالحسین زرین کوب	۱۳۸۲	۹
دانشمند انگلیسی، استاد بازنشسته دانشگاه منچستر عضو آکادمی بریتانیا (انگلستان)	کلینفورد ادموند باسورث	۱۳۸۰	۱۰
سخنرانی نامور ایرانی	فریدون شیرینی	۱۳۸۲	۱۱
دانشمند ژاپنی، استاد ممتاز دانشگاه مطالعات خارجی توکیو (ژاپن)	تسونو کوریاماکی	۱۳۸۲	۱۲
دانشمند آمریکایی، استاد پیشین ایرانشناسی دانشگاه ماروارد (آمریکا)	پرفور ریچارد فرامی	۱۳۸۳	۱۳
دانشمند بلندی، استاد پیشین زبان فارسی دانشگاه لیدن (بلند)	لانس دو بروین	۱۳۸۵	۱۴
دانشمند افغانستانی، پرژو بکتر و مصحح متون عرفانی	نجیب یال بروی	۱۳۸۶	۱۵
دانشمند فرانسوی، استاد پیشین دانشگاه پاریس (فرانسه)	شارل بازری دو فوشه کور	۱۳۸۶	۱۶
دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران	دکتر تبرالزمان قریب	۱۳۸۷	۱۷
دانشمند اطریشی، استاد دانشگاه های آلمان و اطریش	دکتر برتگک فراگنر	۱۳۸۹	۱۸

به نام پروردگار

کتابشناسی و دانشمند گرامی جناب آقای احمد مشرعی

چون جناب عالی از زمانی که زبردست سادروان پدرتان شیخ آقا بزرگ طهرانی مؤسس و مؤلف مشهور الذریعه الی تصانیف الشیبه با اصول فهرست بخاری آشنایی پیدا کردید و در چاپ میت و هشت جلد کتاب مذکور با پدر بزرگوارتان همکاری داشتید و تا امروز حدود هشت سال می شود سپاسی در شناساندن نسخه های خطی کوشش کرده و با تألیفات بر حقه خود بهترین مراجع را در اختیار ایرانشناسان گذارده اید؛

و چون جناب عالی با نگاهی ایران دوستانه توجیهی خاص به معرفی نوشته های زبان فارسی از پیشینه ترین ایام تا کنون داشته اید و مجموعه های فهرست نسخه های خطی فارسی در شش جلد (۱۳۵۳-۱۳۴۸) و دوره منتقل فهرستواره کتابهای فارسی در ده جلد (۱۳۸۹-۱۳۷۴ ش) از انتشارات مرکز دایرة المعارف بزرگ اسلامی که بی گمان جلدات دیگر نیز در پی خواهد داشت از جناب عالی به چاپ رسیده است و خوشبختانه این دو مرجع بی مانند کاربردی چون فهرست ابن ندیم و کشف الطنون دارد؛

و چون جناب عالی مدت پانزده سال با شغلی و بردباری باشنده پاکستان شدید تا بتوانید به گنجینه های نسخ خطی پراکنده که زمانی قلمرو بزرگ زبان پارسی بود دسترسی پیدا کنید و با توانایی و استواری بی مانند فهرست های زیر را در آن کشور به چاپ رسانید؛
- فهرست نسخه های خطی کتابخانه گنج بخش در چهار جلد (۱۳۶۱-۱۳۵۷ ش)

- فهرست نسخه های خطی فارسی پاکستان (۱۳۵۳-۱۳۴۸ ش)

و چون جناب عالی شغلی از عمر پر بار خود را صرف همکاری در تنظیم و تألیف کتابهای زیر نموده اید:

۱- فهرست نسخه های خطی کتابخانه مجلس (۱۳۴۸-۱۳۴۵ ش) در شش جلد

۲- فهرست کتابخانه ملک (۱۳۷۱-۱۳۵۲ ش) در نه جلد

۳- فهرست نسخه های خطی و عکسی حوزة دایرة المعارف بزرگ اسلامی (۱۳۸۹-۱۳۷۷ ش) در پنج جلد

بنابر این موقوفات دکتر محمود افشار که کسرش و پاسداری زبان فارسی هدف واقعی آن است نوزدهمین جایزه ادبی و تاریخی خود را که شورای تویلت بر آن صحه گذاشته است به جناب عالی پیشکش می کند. امید است تقدیم قایمچهای که بدست هنرمندان ناینیم به همین منظور به نام جناب عالی یافته شده و برگزیده آن نام آن دانشمندار جمند نقش بسته است یادگاری از مجاهدات علمی و ارتباط مصنوعی جناب عالی با این بنیاد باشد.

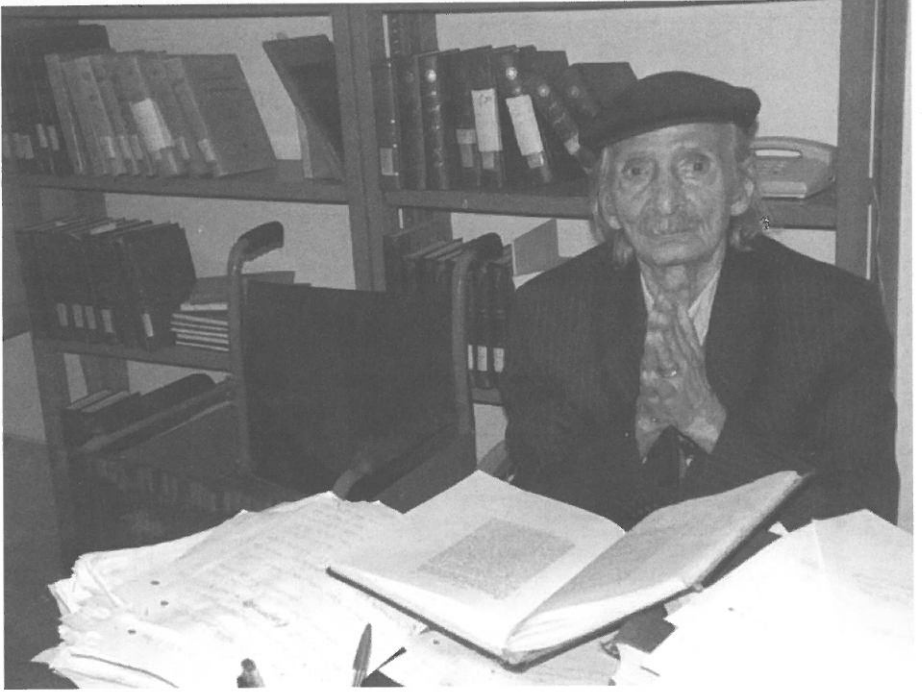
۹۲۲/۲۲ دکتر سید مصطفی محقق داماد

رئیس شورای تویلت بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار بزرگ

تصویر قالیچه اهدایی به استاد احمد منزوی

احمد منزوی

عنایت اللہ مجیدی

ایرج افشار

احمد منزوی

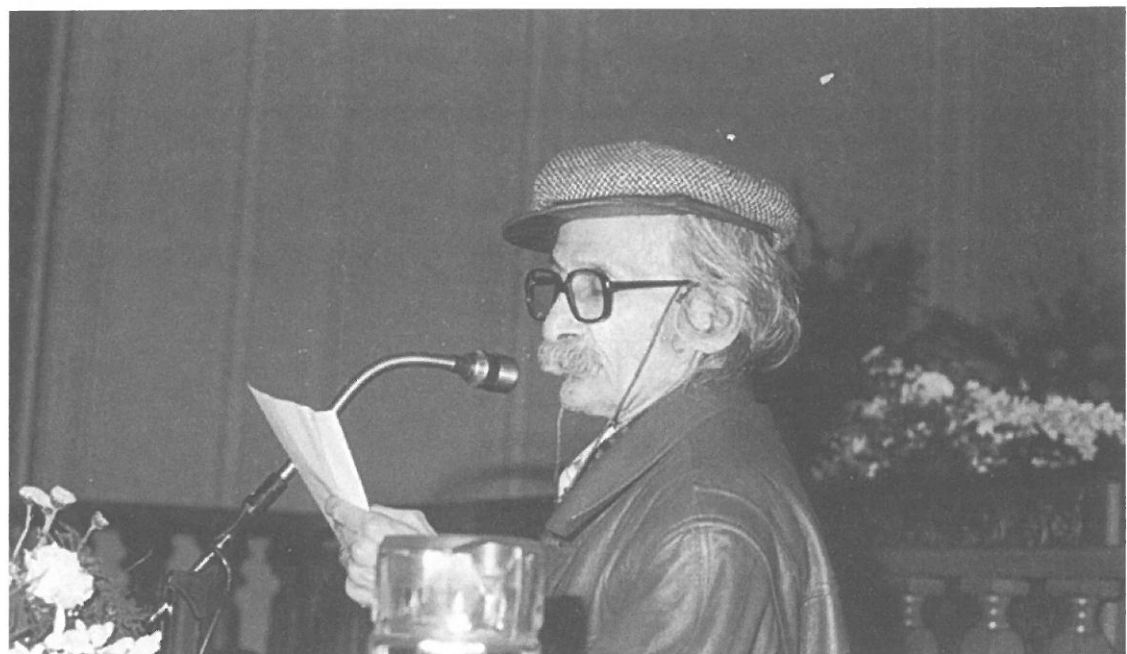

احمد منزوی

شبوح القیروانی

ایرج افشار

زندگی نامه*

استاد احمد منزوی، در ۶ آذرماه ۱۳۰۱ خورشیدی (۸ ربیع‌الثانی ۱۳۴۱ق) در شهر سامراء متولد شد. پدر بزرگوار ایشان، علامه حاج شیخ آقا بزرگ طهرانی، فقیه و کتاب‌شناسی برجسته و مؤلف دائرةالمعارف بزرگ آثار شیعی، الذریعة الی تصانیف الشیعة و کتاب رجالی طبقات اعلام الشیعة، و مادرشان، خانم مریم بیگم، دختر آقا سید احمد زواره‌ای دماوندی، از عالمان بزرگ روزگار خود بوده است. احمد منزوی، در سامراء به مکتب خانه رفت و قرآن کریم و دروس معمول را فرا گرفت و برخی آثار دیگر فارسی، چون کتابهای گلستان و بوستان سعدی، عیار دانش و انوار سهیلی را نزد عمویش حاج محمد ابراهیم بهشتی‌پور آموخت. او در ۱۳۱۴خ همراه خانواده خود به نجف اشرف مهاجرت کرد و در این شهر، در کنار کار، در نوبت شبانه مدرسه ایرانیان، به نام علوی، تحصیل را تا کلاس ششم ابتدائی ادامه داد. هم در این دوره، کتاب جامع المقدمات را در محضر پدرش فرا گرفت. بیست و یک سال داشت که به تهران آمد و همراه برادرش، دکتر علی‌نقی منزوی، فرزند بزرگ خانواده، در مدرسه عالی سپهسالار (شهید مطهری)، در حجره‌ای ساکن شد. سپس داوطلبانه در امتحانات پایان متوسطه، رشته ادبیات در

* از کتاب دانش و فرزاندگی. تدوین و تنظیم علی رفیعی علامرودشتی، مقدمه و ویراستاری علی بهرامیان، تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۹۰.

مدرسه دارالفنون شرکت کرد و دیپلم ادبی دریافت داشت، آنگاه در ۱۳۲۴ خ وارد دانشکده معقول و منقول شد. او افزون بر شرکت در درس استادانی چون بدیع الزمان فروزانفر، دکتر علی اکبر فیاض، سید محمد مشکوة، محمدحسین فاضل تونی، در مجلس درس استادان دکتر غلامحسین صدیقی، حسینعلی راشد و سیدمحمدباقر عربشاهی سبزواری حاضر می شد. او در ۱۳۲۷ خ با دریافت درجه لیسانس فارغ التحصیل شد و گرچه در آزمون دکترای این دانشکده شرکت کرد و پذیرفته شد، اما به علل و عوامل سیاسی — که از تمایل و عضویت ایشان در گروه های سیاسی چپ ناشی می شد — از ادامه تحصیل بازماند. در همان سال در بندر انزلی با سمت دبیری در دو دبیرستان فردوسی و شاهدخت به کار تدریس فارسی و عربی پرداخت. در پی حادثه ۱۵ بهمن ۱۳۲۷ و سوءقصد به شاه در دانشگاه تهران و دستگیری اعضای حزب توده، دستگیر و به مدت دو ماه در زندان شهربانی انزلی محبوس شد. در ۱۳۲۸ با یکی از همکاران خود، خانم خدیجه جاویدی ازدواج کرد و در ۱۳۲۹ به تهران بازگشت.

در تهران، در دبیرستان اسدآبادی به کار تدریس پرداخت، اما بازهم بنا به علل سیاسی، وی را از تدریس محروم کردند. سپس به دبیرستان ۱۵ بهمن به کار مشغول شد و تا هنگام بازنشستگی در ۱۳۵۶ در همین دبیرستان بکار اشتغال داشت. در ۱۳۳۳ خ بار دیگر دستگیر شد و به مدت ۱۴ ماه در زندان بود. از آن تاریخ به بعد، فعالیت سیاسی را ترک کرد و کاملاً به کار علمی روی آورد. نخستین اثر علمی که در این دوره با نظارت او منتشر شد، کتاب ارزنده پدرش *مصفی المقال* بود که با راهنمایی برادرش، علی نقی منزوی، در ۱۳۳۵ خ در تهران منتشر گردید. در فاصله سالهای ۱۳۴۵-۱۳۴۶ خ چندی نزد استاد عبدالحسین حائری به تجربه اندوزی در کار فهرست نویسی نسخه های خطی پرداخت، آنگاه که استادان محمدتقی دانش پزوه و دکتر علی نقی منزوی برای فهرست نویسی کتابخانه مجلس شورای ملی وقت دعوت شدند، استاد منزوی نیز به همکاری با ایشان پرداخت و حاصل کار، در فاصله سالهای ۱۳۴۵-۱۳۴۸ خ، انتشار ۶ جلد

(۱۱ تا ۱۶) از فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس بود. در فاصله سالهای ۱۳۴۵-۱۳۵۴ خ به دعوت استاد ایرج افشار، ریاست وقت کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، برای فهرست‌برداری از کتابهای چاپ سنگی آن کتابخانه به همکاری پرداخت، اما این فهرست تاکنون منتشر نشده است. استاد منزوی از هنگام آغاز کار فهرست‌نویسی در اندیشه تهیه «کتابنامه بزرگ فارسی» بود و انتشار فهرست نسخه‌های خطی فارسی در ۶ جلد در میان سالهای ۱۳۴۸-۱۳۵۲ خ با سرمایه مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای، به همت او، آرزوی دیرین وی را تا حدی جامه عمل پوشاند. در حدود سالهای ۱۳۵۱-۱۳۵۲ خ زیر نظر استادان محمدتقی دانش‌پژوه و ایرج افشار، به کار فهرست‌نویسی از نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک پرداخت و فهرست این کتابخانه، در ۹ جلد، میان سالهای ۱۳۵۲-۱۳۷۱ خ منتشر شده است. در ۱۳۵۲ خ، به دعوت فرهنگستان زبان و ادب، کار تحریر تازه و ویرایش ترجمه فارسی تاریخ ادبیات فارسی بر مبنای استوری را آغاز کرد. استاد منزوی در پاییز ۱۳۵۵ خ از راه زمینی به پاکستان و افغانستان سفر کرد و در لاهور، پس از تجدید دیدار با مسئولان خانه فرهنگ ایران، تصمیم گرفت نخست نیت خود را در باب کتابنامه بزرگ فارسی پی‌گیری کند و سپس به کار تألیف فهرست مشترک نسخه‌های خطی پاکستان بپردازد! گرچه زندگی در پاکستان با دشواریهای بسیار همراه بود، اما استاد توانست کار فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گنج‌بخش را در ۴ جلد و فهرست مشترک نسخه‌های خطی پاکستان را در ۱۴ جلد تألیف و منتشر کند. در این دوره، نسخه‌های خطی کتابخانه‌های دور دست و گمنام شهرهای پاکستان شناسایی شدند و استاد بر کار فهرست‌برداری از آنها را نظارت کرد. آقای منزوی در زمستان ۱۳۶۷ خ به هند رفت تا کار سترگ «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی هند» را همچون پاکستان آغاز کند و گرچه مقدمات کار تا حد قابل توجهی فراهم شد، اما کار به سرانجام نرسید و ایشان دوباره به پاکستان بازگشت.

استاد منزوی، سرانجام پس از سالها اقامت در پاکستان، به سبب بیماری و بر

اثر کهولت در ۱۳۶۹ به ایران بازگشت، اما همچنان در اندیشهٔ طرح بزرگ خود «کتابنامهٔ فارسی» بود و به همین منظور، در دی ماه ۱۳۶۹ خ به توصیهٔ دوستان و آشنایان، به دیدار آقای کاظم موسوی بجنوردی ریاست و سرویراستار مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی رفت و چون طرح خود را ارائه داد، آقای بجنوردی با علاقهٔ تمام آن را پذیرفت و بدین گونه آقای منزوی از همان روز تاکنون در مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، طرح خود را با جدیت تمام پیش برده است. تاکنون ۱۰ جلد از طرح مذکور، با عنوان فهرستوارهٔ کتابهای فارسی منتشر شده و ۳ جلد دیگر در دست چاپ و انتشار است و پیش‌بینی می‌شود که این مجموعه به ۲۵ جلد برسد. استاد منزوی در ضمن کار فهرستواره به فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی و عکسی کتابخانهٔ مرکز پرداخت و تاکنون ۳ جلد از فهرست نسخه‌های خطی مرکز دائرةالمعارف و دو جلد فهرست نسخه‌های عکسی این مرکز، به همّت ایشان منتشر شده است.*

* از فاضل محترم آقای عنایت‌الله مجیدی که با لطف عمیم خود مطالب و مدارک لازم را در جهت تکمیل این جزوه در اختیار موقوفه گذاشتند، صمیمانه سپاسگزاریم.

سالشمار زندگی

- ۶ آذر ۱۳۰۱ (۸ ربیع‌الثانی ۱۳۴۱ق)
تولد در شهر سامراء (پدر: علامه شیخ آقا
بزرگ طهرانی، مادر: خانم مریم بیگم آریان)
- ۱۳۱۴ مهاجرت به نجف اشرف همراه خانواده
- ۱۳۲۲ اقامت در تهران
- ۱۳۲۴ دریافت دیپلم ادبی از دبیرستان دارالفنون
- ۱۳۲۴ ورود به دانشکده معقول و منقول
- ۱۳۲۷ دریافت دانشنامه کارشناسی (لیسانس)؛
بازداشت به مدت یکی دو ماه در شهربانی
انزلی به سبب فعالیت‌های سیاسی.
- ۱۳۲۷ شرکت در آزمون دکتری دانشکده معقول و
منقول و پذیرش، اما به علل سیاسی از ادامه
تحصیل بازماند.
- ۱۳۲۸ ازدواج با سرکار خانم خدیجه جاویدی
- ۱۳۲۷-۱۳۲۹ عزیمت به بندر انزلی و تدریس ادبیات فارسی
و عربی در دبیرستان‌های فردوسی و شاهدخت.

- ۱۳۲۹ بازگشت به تهران و تدریس و کار در دبیرستانهای اسدآبادی و ۱۵ بهمن
- ۱۳۳۳ شهادت برادر (: دکتر محمدرضا منزوی)
- ۱۳۳۵ کنار نهادن فعالیت‌های سیاسی
- ۱۳۳۷-۱۳۳۵ نظارت علمی بر نشر کتاب پدرش علامه شیخ آقا بزرگ طهرانی به نام *مُصَنَّفِي الْمَقَالِ فِي مُصَنَّفِي عِلْمِ الرَّجَالِ*
- ۱۳۴۶-۱۳۴۸ فهرست‌نویسی در کتابخانهٔ مجلس شورای ملی وقت
- ۱۳۴۵-۱۳۴۸ انتشار جلد ۱۱ تا ۱۶ فهرست کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، با تألیف و تدوین احمد منزوی
- ۱۳۵۳-۱۳۵۴ فهرست‌برداری از کتابهای چاپ سنگی در کتابخانهٔ مرکزی دانشگاه تهران به دعوت زنده یاد استاد ایرج افشار، ریاست وقت کتابخانه. این فهرست تاکنون منتشر نشده است.
- ۱۳۴۶-۱۳۵۴ نظارت علمی بر نشر مجلداتی از موسوعهٔ پدرش، به نام *الذريعة الى تصانيف الشيعة* در تهران.

- انتشار فهرست نسخه‌های خطی فارسی در شش جلد به سرمایه «مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای» در ۴۷۲۶ صفحه. همچون طلیعه طرح بزرگ وی برای تهیه و انتشار کتابنامه بزرگ فارسی. ۱۳۴۸-۱۳۵۳
- درگذشت پدر ۱۳۴۹
- درگذشت مادر ۱۳۵۰
- همکاری در فهرست‌نویسی از نسخه‌های کتابخانه ملی ملک با استادان محمدتقی دانش‌پژوه و ایرج افشار. مجموعه این فهرست در ۹ جلد میان سالهای ۱۳۵۲-۱۳۷۱ منتشر شده است. ۱۳۵۱
- دعوت از وی، از سوی دکتر پرویز ناتل خانلری، ریاست وقت فرهنگستان زبان و ادب، برای ویرایش و آماده‌سازی کتاب ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، تألیف برگل. ۱۳۵۲
- بازنشستگی از وزارت آموزش و پرورش ۱۳۵۵
- سفر به پاکستان از راه زمینی تهران - زاهدان و ورود به کویت. ۱۳۵۶
- دیدار با مدیر خانه فرهنگ ایران در لاهور. ۱۳۵۶

سفر به افغانستان و دیدار از شهرهای جلال‌آباد و کابل و بلخ و بامیان و مزار شریف. ۱۳۵۶

بازگشت به پاکستان و آغاز کار در مرکز تحقیقات فارسی ایران در اسلام‌آباد به دعوت سیدعلی اکبر جعفری مدیر آن مرکز، برای انجام دو طرح: ۱۳۵۶

۱. تهیه و تألیف «فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گنج‌بخش»
۲. پایه‌ریزی و تألیف «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان»

انتشار فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گنج‌بخش در ۲۵۱۳ صفحه ۱۳۶۱-۱۳۵۷

عقد قرارداد برای انتشار جلد اول فهرست مشترک نسخه‌های خطی پاکستان در لاهور. نوروز ۱۳۶۰

انتشار ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ترجمه و تحریر بر گل، ترجمه فارسی: یحیی آرین‌پور، سیروس ایزدی و کریم کشاورز با نظارت و تحریر نهایی احمد منزوی ۱۳۶۲

درگذشت دختر (دکتر مهندی آزاده) در ایتالیا و همسر در ایران ۱۳۶۳

- بهمن ۱۳۶۷ سفر به هندوستان برای پایه‌ریزی «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی هند» که به سرانجام نرسید
- دی‌ماه ۱۳۶۹ (تاکنون) بازگشت به ایران و دیدار با آقای سیدکاظم موسوی بجنوردی ریاست مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی و آغاز کار در این مرکز برای پیگیری طرح بزرگ «فهرستواره کتابهای فارسی»
- ۱۳۶۲-۱۳۷۰ انتشار فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان در ۱۴ جلد و در مجموع ۳۹۸۹ صفحه.
- ۱۳۶۳ انتشار سعدی بر مبنای نسخه‌های خطی پاکستان در ۲۱۹ صفحه
- ۱۳۷۴-۱۳۷۹ انتشار ۵ جلد نخست فهرستواره کتابهای فارسی به سرمایه انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
- ۲۳ آذر ۱۳۸۱ مراسم بزرگداشت از سوی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
- ۱۳۸۱ انتشار جلد ۶ فهرستواره کتابهای فارسی به سرمایه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی
- ۱۷ اردیبهشت ۱۳۸۲ مراسم بزرگداشت در سرای اهل قلم (شانزدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران)

۲۰ آذرماه ۱۳۸۲

مراسم بزرگداشت آیین حامیان نسخ خطی از
سوی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس
شورای اسلامی.

۱۳۸۲

واگذاری کتابخانه شخصی، همراه با تمامی
برگه‌های نسخه‌های خطی به مرکز دائرة
المعارف بزرگ اسلامی

۱۳۸۲-۱۳۹۰

انتشار جلد‌های ۶-۱۰ از فهرستواره کتابهای
فارسی

آثار و تألیفات

الف. کتابها (تحقیق و تألیف):

۱۳۳۷خ - (۱) *مصنّفی المقال فی مصنّفی علم الرجال*، تألیف علامه حاج

شیخ آقا بزرگ تهرانی، تصحیح و چاپ، ۱۳۳۷خ، تهران، در ۶۲۶ ستون. کتابی در شرح حال و آثار دانشمندان و عالمانی که در علم رجال، آثاری تألیف کرده‌اند.

۱۳۴۵-۴۸ (۲) *فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی*، همکاری با گروهی از

فهرست‌نگاران همچون استادان ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و علی‌نقی منزوی. تحریر، تحقیق و تألیف شش جلد (یازدهم تا شانزدهم) از این فهرست، اثر استاد منزوی است و در فاصله سالهای ۱۳۴۵-۱۳۴۸خ، به طور مجموع، در ۲۶۶۸ صفحه، انجام و به این شرح، منتشر شده است:

۱۳۴۵خ (۲/۱) جلد ۱۱، تهران، ۱۳۴۵خ، زیر نظر ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه، علی‌نقی منزوی، تحریر، فهرست و چاپ: احمد منزوی، چاپخانه مجلس. ص ۱۰۴-۴۶۱، از شماره ۴۰۰۱ تا ۲۳۰۴.

۱۳۴۶خ (۲/۲) جلد ۱۲، تهران، ۱۳۴۶خ، زیر نظر: ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و علی‌نقی منزوی، تحریر، فهرست و چاپ: احمد منزوی، چاپخانه مجلس، ص ۱-۴۳۹، از شماره ۴۳۰۵ تا ۴۶۰۷.

۱۳۴۶خ (۲/۳) جلد ۱۳، تهران، ۱۳۴۶خ، زیر نظر: ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و علی‌نقی منزوی، تحریر، فهرست و چاپ: احمد منزوی، چاپخانه مجلس، ص ۱-۴۳۸، از

شماره ۴۶۰۸-۴۸۷۰.

۱۳۴۷ خ (۲/۴) جلد ۱۴، تهران، ۱۳۴۷ خ، زیر نظر: ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و علی نقی منزوی، تحریر، فهرست و چاپ: احمد منزوی، چاپخانه مجلس، ص ۱-۴۶۷، از شماره ۴۸۷۱-۵۰۳۴.

۱۳۴۷ خ (۲/۵) جلد ۱۵، تهران، ۱۳۴۷ خ، زیر نظر: ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و علی نقی منزوی، تحریر، فهرست و چاپ: احمد منزوی، چاپخانه مجلس، ص ۱-۳۸۷، از شماره ۵۰۳۵-۵۱۸۲.

۱۳۴۸ خ (۲/۶) جلد ۱۶، تهران، ۱۳۴۸ خ، زیر نظر: ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و علی نقی منزوی، تحریر، فهرست و چاپ: احمد منزوی، چاپخانه مجلس، ص ۱-۴۷۶، از شماره ۵۱۸۳-۵۵۴۰.

۱۳۴۶-۱۳۵۴ خ (۳) الذریعة الی تصانیف الشیعة، تألیف علامه حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی، در موضوع فهرست توصیفی آثار و تألیفات عالمان شیعی تا عصر مؤلف. تنقیح و ویرایش و چاپ و انتشار و تهیه فهرس هشت جلد از این کتاب (۱۶-۲۳)، زیر نظر استاد احمد منزوی، در فاصله سالهای ۱۳۴۶-۱۳۵۴ خ، به طور مجموع در ۳۳۰۵ صفحه، به این شرح صورت گرفته است:

۱۳۴۶ خ (۳/۱) الجزء السادس عشر (الغارات - فیه مافیة) ویرایش و اضافات: احمد منزوی. تهران، دانشگاه، ۱۳۴۶ خ/۱۳۸۷ ق/۱۹۶۷ م، در ۴۴۲ صفحه، شامل حرفهای ع، غ و ف.

۱۳۴۷ خ (۳/۲) الجزء السابع عشر (قائد القوات العلویة - الکسوف و الخسوف)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی، تهران، کتابخانه اسلامیة، ۱۳۴۷ خ/۱۳۸۷ ق/۱۹۶۷ م، در ۳۲۹ صفحه، شامل حرف ق، مشتمل بر ۱۳۴۸ عنوان کتاب و نیمی از حرف ک، مشتمل بر ۳۸۰ عنوان کتاب، همراه با فهرست نام مؤلفان این جلد. در این جلد و جلد های بعد، شمار آثار شیعیان اسماعیلی مذهب، بیشتر شده است، زیرا در این تاریخ، کتاب فهرسته، فهرست آثار اسماعیلیان، تألیف مجدوع، به کوشش علی نقی منزوی منتشر شده بود. این کتاب از جمله مهم ترین مآخذ ایوانف در باره تاریخ نگارشهای اسماعیلی بود و تنها

خواص از آن اطلاع داشتند.

۱۳۴۷ خ (۳/۳) الجزء الثامن عشر (كشف لیلی و مجنون)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی. تهران، کتابخانه اسلامیّه، ۱۳۴۷ خ/۱۳۸۷ ق/۱۹۶۷ م، در ۴۳۶ صفحه، شامل باقی حرف ک و مشتمل بر ۱۲۵۳ عنوان کتاب (و در مجموع حرف «ک» شامل ۱۴۳۳ عنوان کتاب) و حرف گ شامل ۲۸۰ عنوان کتاب و حرف ل شامل ۶۲۷ عنوان کتاب.

۱۳۴۸ خ (۳/۴) الجزء التاسع عشر (المأب - المجاهدات)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی. تهران. کتابخانه اسلامیّه، ۱۳۴۸ خ/۱۳۸۹ ق/۱۹۶۹ م، در ۴۰۹ صفحه، شامل بخشی از حرف م، مشتمل بر ۱۶۸۰ عنوان کتاب. در عنوان «مثنوی» در این جلد، حدود ۱۱۵۰ مثنوی یاد شده است.

۱۳۴۹ خ (۳/۵) الجزء العشرين (المجتبی - المسیل)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی، تهران، کتابخانه اسلامیّه، ۱۳۴۹ خ/۱۳۹۰ ق/۱۹۷۰ م، در ۴۲۸ صفحه، شامل بخشی دیگر از حرف م، مشتمل بر ۱۹۷۷ عنوان کتاب (از عنوان ۱۶۸۱ تا ۳۶۵۸). این جلد *الذریعة*، چند ماه پس از درگذشت مؤلف منتشر شده و به این سبب، شرح حال وی در ۱۰ صفحه، در آغاز آن آمده است.

۱۳۵۱ خ (۳/۶) الجزء الحادی و العشرون (المستبین - مقاله)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی. تهران کتابخانه اسلامیّه ۱۳۵۲ خ/۱۳۹۲ ق/۱۹۷۲ م، در ۴۵۲ صفحه شامل بخشی دیگر از حرف م، مشتمل بر ۲۰۶۰ عنوان کتاب (از عنوان ۳۶۵۹ تا ۵۷۱۹).

۱۳۵۲ خ (۳/۷) الجزء الثاني و العشرون (المقالید - المنتخب)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی. تهران، کتابخانه اسلامیّه ۱۳۵۲ خ/۱۳۹۳ ق/۱۹۷۴ م در ۴۴۴ صفحه، شامل بخشی دیگر از حرف م، مشتمل بر ۲۰۹۰ عنوان کتاب (از عنوان ۵۷۲۰ تا ۷۸۱۰). این جلد فاقد فهرست مؤلفان است.

۱۳۵۴ خ (۳/۸) الجزء الثالث و العشرون (المنتزع - میوه)، ویرایش و اضافات: احمد منزوی. تهران، کتابخانه اسلامیّه ۱۳۵۴ خ/۱۳۹۵ ق/۱۹۷۵ م در ۳۶۲ صفحه، شامل آخرین بخش از حرف م، مشتمل بر ۱۳۶۹ عنوان کتاب (از عنوان ۷۸۱۱ تا ۹۱۸۰) حرف م در مجموع دارای ۹۱۸۰ عنوان کتاب است. استاد منزوی پس از انتشار این جلد از *الذریعة*،

به پاکستان سفر کرد.

۱۳۴۸-۱۳۵۳خ (۴) فهرست نسخه‌های فارسی، نگارش جلد‌های ۱ تا ۶. تهران. مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D) در فاصله سالهای ۱۳۴۸-۱۳۵۳خ، در مجموع در ۴۷۲۶ صفحه.

۱۳۴۸خ (۴/۱) جلد اول در برگیرنده بخشهای: تفسیر، قرائت - تجوید، درباره قرآن، ریاضی، ستاره شناسی، اختربینی، طبیعتات، پزشکی، کیمیا و چند دانشی. تهران، نشریه شماره ۱۴ مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D)، ۱۳۴۸خ، از ۱+۷۱۷+۷۱کج.

۱۳۴۹خ (۴/۲/۱) جلد دوم، بخش اول، در برگیرنده بخشهای: فلسفه، کلام و عقاید و عرفان. تهران، نشریه شماره ۲۱ مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D)، ۱۳۴۹خ، از ۷۲۱ تا ۱۴۸۹.

۱۳۴۹خ (۴/۲/۲) جلد دوم، بخش دوم، شامل بخشهای: منطق، فلسفه علمی، ملل و نحل و بابی - ازلی و بهایی. تهران، نشریه شماره ۲۲، مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D)، ۱۳۴۹خ، از ۱۴۹۰ تا ۱۸۴۱.

۱۳۵۰خ (۴/۳) جلد سوم، شامل بخشهای: کلیات ادبی، خط، فرهنگنامه‌ها، دستور زبان، دستور نامه نگاری، بلاغت، عروض و قافیه، معما و دیوان. تهران، نشریه شماره ۳۳ مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D) ۱۳۵۰خ، از ۱۸۴۵ تا ۲۶۱۵.

۱۳۵۱خ (۴/۴) جلد چهارم، شامل بخش منظومه‌ها. تهران، نشریه شماره ۳۸ مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D)، ۱۳۵۱خ، از ۲۶۱۷ تا ۳۴۲۹.

۱۳۵۱خ (۴/۵) جلد پنجم، شامل بخشهای: شروح منظومه‌ها، نثرهای ادبی، منشآت ادبی، توصیفها، مناظره‌ها، امثال، مقامه، شوخی و هزل، افسانه، حکایت و موسیقی. تهران، نشریه شماره ۴۱ مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D)، ۱۳۵۱خ، از ۳۴۴۱ تا ۳۹۲۹.

۱۳۵۳خ (۴/۶) جلد ششم، شامل بخشهای: جغرافیا (سیاسی، طبیعی، انسانی)، سفرنامه‌ها، تاریخ - کلیات (روزنامه‌های خیری - فهرستها - یادداشتها و جز آنها)، تاریخ عمومی، تاریخ ایران، ادیان - سرگذشت و سیرت پیامبران - امامان و تاریخ شبه قاره هند. تهران، نشریه شماره ۵۴ مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای (R.C.D)، ۱۳۵۳خ، ۳۹۲۹ تا

- ۱۳۵۲-۱۳۷۱خ (۵) فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه و موزه ملی ملک، زیر نظر: ایرج افشار، محمدتقی دانش پژوه، با همکاری محمدباقر حجّتی و احمدمنزوی، جلد‌های ۱ تا ۹. تهران، در فاصله سالهای ۱۳۵۲-۱۳۷۱خ، در مجموع ۴۲۰۶ صفحه.
- ۱۳۵۲خ (۵/۱) جلد اول، شامل کتابهای عربی و ترکی. تهران، ۱۳۵۲خ، از ۸۱۱+۳۱+۵۱ صفحه.
- ۱۳۵۴خ (۵/۲) جلد دوم، شامل کتابهای فارسی از آداب جنگ تا ذخیره خوارزمشاهی. تهران، ۱۳۵۴خ، از صفحه ۵ تا ۲۹۹.
- ۱۳۶۱خ (۵/۳) جلد سوم، بخش اول، شامل کتابهای فارسی. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۱خ، از صفحه ۴۰۱ تا ۴۵۶.
- ۱۳۶۴خ (۵/۴) جلد چهارم، شامل نسخه‌های فارسی از کلیات شوقی تا یوسف و زلیخا. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۴خ، از صفحه ۶۵۷ تا ۸۶۸.
- ۱۳۶۳خ (۵/۵) جلد پنجم، مجموعه‌ها و جنگها. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۳خ، ۴۹۰ صفحه.
- ۱۳۶۶خ (۵/۶) جلد ششم، مجموعه‌ها و جنگها. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۶خ، ۴۹۶ صفحه.
- ۱۳۶۹خ (۵/۷) مجموعه‌ها و جنگها. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹خ، ۴۸۷ صفحه.
- ۱۳۶۹خ (۵/۸) مجموعه‌ها و جنگها. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹خ، ۴۹۳ صفحه.
- ۱۳۷۱خ (۵/۹) مجموعه‌ها و جنگها. مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۱خ، ۴۳۴ صفحه.
- ۱۳۵۷-۱۳۶۱خ (۶) فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گنج بخش، اسلام آباد. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، جلد‌های ۱-۵. در فاصله سالهای ۱۳۵۷-۱۳۶۷خ، روی هم ۲۵۱۳ صفحه.

۱۳۵۷ خ (۶/۱) جلد اول، شامل بخشهای: تفسیر، تجوید، درباره قرآن، ریاضی، موسیقی، ستاره شناسی، اختربینی، طبیعیات، کیمیا، پزشکی و چند دانشی، پاکستان، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۵۷ خ، از ص ۴۳۵-۴.

۱۳۵۷ خ (۶/۲) جلد دوم، شامل بخشهای: منطق، حکمت و فلسفه، ملل و نحل، کلام و عقاید، عرفان و فلسفه عملی. پاکستان، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۵۷ خ، از صفحه ۴۳۶-۱۰۰۸+۴.

۱۳۵۹ خ (۶/۳) جلد سوم، شامل بخشهای: خط و هنر، فرهنگنامه، دستور زبان، نامه نگاری، بلاغت، عروض و قافیه، معما، متنهای ادبی، شرح متنها، دیوان، شرح دیوان، شرح منظومهها، منظومه و شرح منظومه. پاکستان، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۵۹ خ، از صفحه ۱۰۰۹-۱۹۲۳+۳.

۱۳۶۱ خ (۶/۴) جلد چهارم، شامل بخشهای: سفرنامه، جغرافیا، تاریخ، تاریخ (قسمت دوم)، تذکره شاعران، سیر اولیاءالله و بزرگان، فقه، علوم غریبه، دعا و اوراد و مستدرک. پاکستان، اسلام آباد، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۳۶۱ خ، از صفحه ۱۹۲۴-۲۵۱۳+۴.

۱۳۶۲ خ (۷) ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ترجمه و تحریر: یو.ا. برگل، به روسی، ترجمه: یحیی آرین پور، سیروس ایزدی و کریم کشاورز، تحریر: احمد منزوی. تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۲ خ، در مجموع ۱۰۴۱ صفحه.

۱۳۶۲ خ (۷/۱) جلد اول، بخش یکم، نگاشتههای درباره قرآن، شامل: ترجمهها و تفسیرهای قرآن، واژه نامههای قرآن، تجوید و قرائت، رسم الخط، راهنماها و کشف الآیات و مانند آنها، خواص القرآن و فالنامه. تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۲ خ، از صفحه ۴۲۳-۱ (۹۵-۴۲۳).

۱۳۶۲ خ (۷/۲) جلد دوم، بخش دوم، نگاشتهها در باره تاریخ، شامل: تاریخ عمومی، تاریخ پیامبران (قصص الانبیاء، ملحقات، حضرت محمد(ص)، ملحقات، خلفای نخستین و امامان). تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۲ خ، از ص ۴۲۴-۱۰۴۱.

۱۳۶۲-۱۳۷۰ خ (۸) فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان، انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان. اسلام آباد، پاکستان، جلد‌های ۱ تا ۱۴، در فاصله سال‌های ۱۳۶۲-۱۳۷۰ خ، در مجموع ۳۹۸۹ صفحه.

۱۳۶۲ خ (۸۱) جلد اول، شامل بخشهای: تفسیر، تجوید، در باره قرآن و فهرست مؤلفان علوم قرآنی، ریاضی، ستاره شناسی، علوم غریبه و فهرست مؤلفان علوم ریاضی و غریبه، طبیعیات، پزشکی، کیمیا، چند دانشی و فهرست مؤلفان علوم تجربی و چند دانشی و فهرست نام کتابهای جلد یکم و فهرست نام کسان جلد یکم. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۲ خ، ۳۲ صفحه مقدمه و از ص ۹۴۹-۱ (نشریه ۶۸).

۱۳۶۳ خ (۸۲) جلد دوم، شامل بخشهای: منطق، حکمت و فلسفه، ملل و نحل، کلام و عقاید. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۳ خ، از ص ۹۱۹ تا ۱۲۰۶ (نشریه شماره ۸۳).

۱۳۶۳ خ (۸۳) جلد سوم، شامل بخش عرفان، مشتمل بر: موضوعات گوناگون عرفان و سیر و سلوک. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۳ خ، از ص ۱۲۰۹ تا ۲۱۳۲ (نشریه شماره ۸۴).

۱۳۶۴ خ (۸۴) جلد چهارم، شامل بخشهای: هندویی، فلسفه عملی، پیشه‌ها و آداب پیشه‌وران و فهرست نام کتابها، نگارندگان و نام کسان. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۴ خ، از ص ۲۱۳۵ تا ۲۸۰۴+۱۰ (نشریه شماره ۹۳).

۱۳۸۴ خ (۶/۵) جلد پنجم، دنباله فهرست گنج‌بخش، فهرست نام کتابها و نام کسان. در آغاز: سخن مدیر (دکتر نعمت‌الله ایران‌زاده)، یادداشت مؤلف، پیشگفتار گردآورنده (عارف نوشاهی) گردآوری و بازنویسی عارف نوشاهی، ۱۶ ص + ۲۵۱۷ صفحه تا ۲۸۵۶.

۱۳۶۵ خ (۸۵) جلد پنجم، شامل بخش نامه نگاری و در مقدمه سخن مدیر و پیش گفتار جلد پنجم، فهرست نام کتابها، نگارندگان و فهرست‌واره. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۵ خ، از ص ۱-۹۶۲ (نشریه شماره ۱۰۲).

۱۳۶۵ خ ۸۶) جلد ششم، شامل بخش داستانها و سخن مدیر در مقدمه. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۵ خ، از ص ۹۶۳ تا ۱۴۸۵ + ۴ (نشریه شماره ۱۰۹).

۱۳۶۵ خ ۸۷) جلد هفتم، بخش یکم، شامل منظومه‌ها، در تاریخ ادبیات به معنای اخص و مشتمل بر ذکر ۴۱۹ شاعر پارسی سرای از سده چهارم تا پایان سده یازدهم ق به ترتیب سال در گذشت آنها و معرفی حدود ۹۳۸ مجموعه از اشعار ایشان و شروع آنها و مآخذی که در آن شناسانده شده‌اند. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۵ خ، از ص ۱-۹۶۲ (نشریه شماره ۱۰۳).

۱۳۶۶ خ ۸۸) جلد هشتم، بخش دوم، شامل منظومه‌ها، در تاریخ ادبیات به معنای اخص، مشتمل بر ذکر شاعران پارسی سرای از آغاز سده دوازدهم تا پایان و فهرست نام کتابها و کسان. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۶ خ، از ص ۹۶۳ تا ۱۶۷۵ (نشریه شماره ۱۱۰).

۱۳۶۷ خ ۸۹) جلد نهم، شامل: فهرست سرآغاز منظومه‌ها و فهرستواره دیوان‌ها. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۷ خ، از ص ۱۶۷۷ تا ۱۹۶۱ (نشریه شماره ۱۱۱).

۱۳۶۷ خ ۸۱۰) جلد دهم، شامل بخشهای: جغرافیا، سفرنامه، تاریخ (کلیات، جهان، ایران، پیامبران و امامان، شبه قاره، افغانستان، آسیای مرکزی، عثمانی، اروپا و آمریکا)، فهرست نگارندگان و کتابها. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۷ خ، از ص ۱ تا ۷۲۵ (نشریه شماره ۱۱۲).

۱۳۶۸ خ ۸۱۱) جلد یازدهم، شامل بخشهای: زندگینامه سرایندگان، زندگینامه پیران و دیگر بزرگان و فهرستهای نام کتابها، نگارندگان و فهرستواره‌های کتابهای فارسی، سفرنامه‌ها، جغرافیا، تاریخ کلیات، تاریخ جهان، تاریخ ایران. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۹ خ، از ص ۷۲۷ تا ۱۴۳۱ (نشریه شماره ۱۱۶).

۱۳۷۰ خ ۸۱۲) جلد دوازدهم، شامل فهرستواره‌های: تاریخ پیامبران و اسلام و امامان، تاریخ شبه قاره، چند بخش کوچکتر، زندگینامه سرایندگان، زندگینامه پیران و

دیگر بزرگان، اختصارات و منابع. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۷۰خ، از ص ۱۴۳۳ تا ۲۳۹۰ (نشریه شماره ۱۱۹).

۱۳۷۰خ (۸۱۳) جلد سیزدهم، شامل بخشهای: دانشهای بلاغتی، دستور زبان فارسی، دستور زبان اردو و ترکی، دستور زبان عربی (به فارسی)، عروض و قافیه (در مجموع این سیزده جلد دارای ۳۸ بخش) و در پایان جلد سیزدهم فهرست نام کتابها و نگارندگان و فهرستواره‌های کتابهای فارسی، فهرستواره بلاغت، فهرستواره دستور زبان فارسی، فهرستواره زبان عربی، فهرستواره دستور دیگر زبانها و دستور زبان ناشناخته، فهرستواره عروض و قافیه و اختصارات و منابع. پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی، ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۷۰خ، از ص ۲۳۹۱ تا ۳۰۳۱ (نشریه شماره ۱۲۶).

۱۳۷۵خ (۸۱۴) جلد چهاردهم، با اضافات، تجدید نظر و اهتمام، عارف نوشاهی، شامل بخشهای: معما، ادبیات منشور (متون ادبی، امثال، مقامات، شوخی و هزل)، فرهنگنامه‌ها، موسیقی، اصول حدیث و حدیث، اصول فقه و فقه، اوراد و ادعیه و تعویذات و فهرست نام کتابها و نگارندگان (در مجموع چهارده جلد شامل ۴۵ بخش). پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۷۵خ، از ص نه - بیست و سه + ۱ تا ۹۴۵ (نشریه شماره ۱۵۷).

۱۳۶۳خ (۹) سعدی بر مبنای نسخه‌های خطی پاکستان، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، اسلام آباد، ۱۳۶۳خ، ۲۱۹ صفحه.

۱۳۷۴-۱۳۸۱خ (۱۰) فهرستواره کتابهای فارسی، پیش‌بینی می‌شود در ۲۵ جلد خواهد بود، و تاکنون ده جلد آن با یاریهای مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی در تهران منتشر شده است. چاپ نخست از جلد یکم تا پنجم این اثر بزرگ را انجمن آثار و مفاخر فرهنگی منتشر کرد، اما انتشار آن، از جلد ششم به بعد، در سلسله انتشارات مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تأمین کننده امکانات مالی و فنی و نیروهای انسانی و مواد کتابخانه‌ای آن، صورت گرفت و تألیف و کار انتشار آن همچنان ادامه دارد.

۱۳۷۴خ (۱۰/۱) جلد یکم، شامل بخشهای: سفرنامه، جغرافیا، داستانها، فهرستواره کتابهای فارسی (کلیات)، فهرستواره کتابهای فارسی (تاریخ جهان) و در پایان فهرست

نام نگارندگان و کتابها و در آغاز، پیشگفتار انجمن آثار و مفاخر فرهنگی و پیشگفتار نگارنده. تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۴خ، (سلسله انتشارات شماره ۱۶۰)، از ص ۷ تا ۷۹۴+۶.

۱۳۷۵ خ (۱۰/۲) جلد دوم، شامل بخشهای: تاریخ ایران، تاریخ شبه قاره، فهرست نام نگارندگان، فهرست نام کتابها و در آغاز پیشگفتار ناشر. تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۵ خ (سلسله انتشارات شماره ۱۶۷)، از ص ۸۰۵ تا ۱۵۱۷+۴.

۱۳۷۶ خ (۱۰/۳) جلد سوم، شامل بخشهای: تاریخ پیامبران و امامان، زندگینامه سرایندگان، زندگینامه پیران و بزرگان، فهرست نام نگارندگان و کتابها و در آغاز پیشگفتار ناشر. تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۶ خ (سلسله انتشارات شماره ۱۷۳) از ص ۱۵۲۹ تا ۲۵۷۰+۱۰.

۱۳۷۸ خ (۱۰/۴) جلد چهارم، شامل بخشهای: ریاضی - دفترداری، ستاره شناسی - اختربینی، فهرست نام نگارندگان و نام کتابها و در آغاز پیشگفتار انجمن آثار و مفاخر فرهنگی و پیشگفتار نگارنده. تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۸ خ (سلسله انتشارات شماره ۲۰۸)، از ص ۲۵۹۳ تا ۳۲۴۳+۱۷.

۱۳۷۹ خ (۱۰/۵) جلد پنجم، شامل بخشهای: پزشکی - داروسازی، علوم طبیعی (جانور شناسی، گیاه شناسی، معدن شناسی)، کیمیا، فهرست نام نگارندگان و نام کتابها و در آغاز پیشگفتار مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، پیشگفتار انجمن آثار و مفاخر فرهنگی و پیشگفتار نگارنده. تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۹ خ، از ص ۳۲۵۷ تا ۴۱۷۲+۱۲.

۱۳۸۱ خ (۱۰/۶) جلد ششم، شامل بخشهای: فلسفه، فلسفه عملی، فهرست نام نگارندگان و نام کتابها و در آغاز پیشگفتار کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، پیشگفتار نگارنده. تهران، سلسله انتشارات کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی ۲، ۱۳۸۱ خ؛ ۷۹۴ ص.

۱۳۸۲ خ (۱۰/۷) جلد هفتم در برگیرنده موضوع عرفان، بخش یکم، از «آب زلال» تا «لوح محفوظ». ص ۱-۸۱۶، تهران، سلسله انتشارات کتابخانه مرکز دائرة

المعارف بزرگ اسلامی ۶، ۱۳۸۲ خ ۸۱۶ ص.

۱۳۸۲ خ ۱۰/۸ جلد هشتم، در برگیرنده موضوع عرفان، بخش دوم، از «مآب» تا «یونسیه» با فهرست نام نگارندگان و نام کتابها و در آغاز پیشگفتار مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، همراه گزارشی از بزرگداشت استاد احمد منزوی و سخنرانیهای دکتر مهدی محقق، کاظم موسوی بجنوردی، ایرج افشار و پیام دکتر محمدحسین یمین (از کابل)، سروده‌ای از سید فضل‌الله قدسی و سخنرانی استاد احمد منزوی، اختصارات منابع، تهران سلسله انتشارات کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی ۷، ۱۳۸۲ خ، ۶۷ ص + از ص ۸۱۷ تا ۱۴۹۷.

۱۳۸۳ خ ۱۰/۹ جلد نهم، در برگیرنده کلام و عقاید، فهرست نام نگارندگان و نام کتابها و در آغاز پیشگفتار مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، یادداشت و پوزش و سپاسگزاری، اختصارات از منابع، تهران، سلسله انتشارات کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی ۱۴، ۱۳۸۳ خ، ۷۶۴ ص.

۱۳۸۶ ۱۰/۱۰ جلد دهم، در برگیرنده منظومه‌ها - بخش اول، با پیشگفتار مرکز، یادداشت، سپاسگزاری و اختصارات، تهران، سلسله انتشارات کتابخانه مرکز، ۳۰، ۹۳۰ ص.

۱۳۹۰ خ ۱۰/۱۱ جلد یازدهم، در برگیرنده منظومه‌ها - بخش دوم، در دست حروفچینی و صفحه‌آرایی است.

۱۳۷۶ خ (۱۱) فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه عمومی و آرشیو پتیاله (پنجاب، هند)، انتشارات مرکز تحقیقات فارسی جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، ۱۳۷۶ خ، ۲۰۳ صفحه.

۱۳۷۷-۱۳۹۰ خ (۱۲) فهرست نسخه‌های خطی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، شامل معرفی ۱۹۰۳ مجموعه کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی است که بخشی از آن توسط مرکز خریداری شده و بخشی دیگر مجموعه‌های اهدایی برخی از خاندان‌های فرهنگی کشور است.

۱۳۷۷ خ (۱۲/۱) جلد یکم: (از شماره ۱ تا ۵۴۰) شامل (گنجینه اهدائی خاندان

سلطانعلی سلطانی - شیخ الاسلامی بهبهانی). در این فهرست، رساله‌های «مجموعه‌ها»، به طور مجزاً، به نام خود به ترتیب الفبایی آورده شده، جز مجموعه‌هایی که ماهیتی ویژه و متناسب با اندیشه و ذوق گردآورنده و روزگار گردآمدن داشته و زیرعنوان: «مجموعه‌ها» در پایان جلد آورده شده است، تا ماهیت متشخص مجموعه‌ها نیز به نمایش گذارده شود. این فهرست و معرفی ۵۲۸ مجموعه خطی است، در ۱۲۵۰ عنوان کتاب و رساله کوچک و بزرگ. تهران، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۷۷ خ، از صفحه ۱ تا ۴۷۲+۱۸+۴ (در مجموع ۴۹۴ صفحه).

۱۳۸۴ خ (۱۲/۲) جلد دوم: (از شماره ۵۴۱ تا ۱۱۵۰) شامل ۶۰۹ مجموعه خطی است در ۸۵۳ عنوان و ۱۰۵۴ نسخه، از صفحه ۱ تا ۵۵۲.

۱۳۹۰ خ (۱۲/۳) جلد سوم (از شماره ۱۱۵۱ تا ۱۹۰۳) شامل معرفی ۷۵۲ مجموعه.

۱۳۷۸ خ (۱۳) فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در ایران. تهران، انتشارات پیام آزادی، ۱۳۷۸ خ، در ۲۱۴ صفحه.

۱۳۷۸ خ (۱۴) فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی علوم قرآنی در پاکستان. تهران، انتشارات پیام آزادی، ۱۳۷۸ خ، در ۲۶۸ صفحه.

۱۳۸۲ خ (۱۵) فهرست نسخه‌های عکسی کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، شامل معرفی ۱۳۳۶ مجموعه کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی است که بخشی از آن توسط مرکز خریداری شده و بخشی دیگر مجموعه‌های هدایی برخی از خاندان‌های فرهنگی کشور است.

۱۳۸۲ خ جلد یکم: (از شماره ۱۳۹۵ تا ۲۲۳۱) (کتابخانه خصوصی اهدائی زین‌العابدین ابراهیمی)، سلسله انتشارات کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی ۵. در این فهرست نیز مانند جلد پیشین، مجموعه‌ها به رساله‌ها، تجزیه شده و هر یک به ترتیب الفبایی آمده است. این فهرست، شامل معرفی ۸۳۶ جلد نسخه است، در برگیرنده ۱۱۸۲ عنوان. تهران، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۲ خ، ۱۸ صفحه + ۷۶۶ صفحه.

۱۳۳۸ خ جلد دوم: (از شماره ۱ تا ۵۰۰) که در برگیرنده ۵۰۰ جلد از نسخه‌های عکسی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی می‌باشد؛ تهران، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۳۸ خ، ۴۸ صفحه.

ب. مقاله‌های چاپ شده:

مقاله‌های استاد منزوی، به ترتیب تاریخ تألیف و انتشار آنها:

۱۳۲۴-۱۳۲۵ خ (۱) «علوم شرق اسلامی چگونه به اروپا رفت؟»، تألیف فیلیپ حتی، ترجمه احمد منزوی، ماهنامه جلوه، س ۱، ش ۹-۱۰، اسفند (۱۳۲۴ خ)، فروردین (۱۳۲۵ خ)، ص ۵۸۸-۵۹۷.

۱۳۴۸ خ (۲) «کتاب‌شناسی [فهرست] نسخه‌های خطی چاپ شده در ایران»، نمایه ای از فهرستهای در برگیرنده نسخه‌ها خطی فارسی چاپ شده در ایران، مجله وحید، ش ۶ (۱۳۴۸ خ)، ص ۶۳۱-۶۳۷.

۱۳۵۰ خ (۳) «نمودار نسخه‌های خطی فارسی»، بررسی آماری برپایه پیرامون شصت هزار نسخه خطی از دانشهای گوناگون، راهنمای کتاب، ۱۴ (۱۳۵۰ خ)، ص ۲۸۳-۲۹۲.

۱۳۵۰ خ (۴) «بررسی آماری از نسخه‌های خطی دیوان حافظ و دیوان سعدی»، برپایه پیرامون شصت هزار نسخه، مجله وحید، ش ۹ (۱۳۵۰ خ)، ص ۳۰۳-۳۰۹.

۱۳۵۰ خ (۵) «ریاض الابرار، دائرة المعارف نویسی در ایران تا ریاض الابرار دایرة المعارف فارسی» نسخه منحصر بفرد تازه یافته، نامه آستان قدس، شماره مخصوص (مهرماه ۱۳۵۰)، ص ۱۹۸-۲۱۵.

* چاپ دوم و به صورت مختصر در مجله وحید، ش ۹ (۱۳۵۰ خ)، ص ۷۴۲-۷۵۲.

۱۳۵۰ خ (۷) «نتیجه الدوله، کتاب فارسی در مکانیک»، از سده نهم هجری قمری، نسخه منحصر بفرد چاپ نشده، مجله وحید، ش ۹ (۱۳۵۰ خ)، ص ۱۰۲۱-۱۰۲۶.

۱۳۵۲ خ (۸) «معرفی الذریعة الی تصانیف الشیعة»، مجله کتابداری (نشریه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران، ایرج افشار)، ش ۴ (۱۳۵۲ خ)، ص ۲۲-۲۵.

۱۳۵۲ خ (۹) «گزارش درباره نسخه‌های خطی فارسی»، مجله کتابداری، ۴

۱۰ (۱۳۵۲خ)، ص ۲۶-۲۹.

۱۱ «دو فهرست از پاکستان (فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گنج بخش؛ فهرست نسخه‌های خواجه سناءالله خراباتی»، از محمد حسین تسبیحی، راهنمای کتاب، ۱۶ (۱۳۵۲خ)، ص ۲۸۰-۲۸۴.

۱۲ «تتبع در گلستان سعدی، کتاب‌شناسی کتابهایی که در پیروی گلستان نگاشته شده است»، کنگره تحقیقات ایرانی، تهران، ۱۳۵۲خ، جلد ۱/۷۰۴-۷۴۹.

* چاپ دوم با تغییراتی در مجله وحید، ش ۱۱۱ (۱۳۵۲خ)، ص ۱۶۷-۱۷۸، ۳۴۱-۳۴۶، ۴۶۵-۴۷۰، ۵۵۲-۵۵۶، ۷۲۷-۷۳۱، ۸۶۶-۸۷۰.

۱۳ «کارنامه بیرونی»، از پرویز اذکائی، نقد و معرفی، راهنمای کتاب، ۱۷ (۱۳۵۳خ)، ص ۵۸۰-۵۸۶.

۱۴ «بررسی آماری از نسخه‌های مثنوی معنوی»، چهارمین کنگره تحقیقات ایرانی، جلد ۳، (۱۳۵۴خ)، ص ۱۸۴-۱۸۶.

۱۵ «خلاق عالم آرا»، معرفی نسخه منحصر بفرد تازه یافته از سده یازدهم هجری قمری، در کتابخانه گنج بخش، راهنمای کتاب، ۲۰ (۱۳۵۶خ)، ص ۳۳۷-۳۴۰.

۱۶ «منقولات از (دره الانوار) میرزا علاء الدین حسینی»، مجله وحید، ش ۲۵۱/۲۵۰ (اسفند ۱۳۵۷)، ص ۶۸-۶۹ و ۹۳-۹۵.

۱۷ «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان»، مجله آینده، ۶ (۱۳۵۹خ)، ص ۲۶۹-۲۷۳.

۱۸ «تخیر الکلام: از سیف الملة و الدین اسفرنگی، از سده هفتم هجری قمری، تفسیر فارسی تازه یافته منحصر بفرد»، مجله آینده، ش ۷ (۱۳۶۰خ)، ص ۴۷۲-۴۷۳.

۱۹ «دو کتاب نویافته (فقه بابری، جواهر اوغانی)»، مجله آینده، ش ۱۰ (۱۳۶۳خ)، ص ۸۷۸-۸۸۰.

۲۰ «مونس العشاق»، نسخه کهن تازه یافته از کار میرعربشاه یزدی

- (داستان حسن و عشق با استعارات عرفانی)، مجله آینده، ش ۱۱ (۱۳۶۴خ)، ص ۶۱۲-۶۱۳.
- * چاپ دوم در گاهنامه دانش. اسلام آباد، ش ۲ (۱۳۶۴خ)، ص ۵۹-۵۴.
- ۱۳۶۴خ (۲۲) «پاکستان کی کتابخانوں میں غیر مطبوعہ، طبی مخطوطات (نسخہ‌های خطی فارسی پزشکی در پاکستان)»، خدا بخش لایبریری جرنل، پتنه، هند، ش ۳۱/۲۹ (۱۹۸۴م/۱۳۶۴خ)، ص ۷۴-۷۷ (ضمیمه).
- ۱۳۶۶خ (۲۳) «فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان»، کتاب‌نمای ایران، تهران، ۱۳۶۶خ، ص ۳۷۶-۳۷۹.
- ۱۳۶۸خ (۲۴) «دومین دستور زبان فارسی»، نگاشته عبدالصمد ملتانی، در ۱۶۹۹م، مجله آینده، ش ۱۵ (۱۳۶۸خ)، ص ۵۳۲-۵۳۴.
- ۱۳۷۰خ (۲۵) «انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان»، گاهنامه دانش، اسلام آباد، پاکستان، ش ۲۶، (تابستان ۱۳۷۰خ)، ص ۹۵-۵۲.
- ۱۳۷۰خ (۲۶) «کارنامه مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، در کار فهرست‌نویسی و کتاب‌شناسی»، گاهنامه دانش، اسلام آباد، پاکستان، ش ۲۶ (تابستان ۱۳۷۰خ)، ص ۳۷-۵۱.
- ۱۳۷۰خ (۲۷) «طرح فهرستواره کتابهای فارسی»، ماهنامه کلک، ش ۲۴/۲۳ (اسفند ۱۳۷۰خ)، ص ۱۸۳-۱۹۰.
- ۱۳۷۱خ (۲۸) «نسخه ای از (اسأله و اجوبه رشیدی)، مجموعه رساله‌هایی از خواجه رشید الدین فضل‌الله همدانی، که بایستی از روزگار نگارنده باشد»، هفتاد مقاله (ارمغان به دکتر غلامحسین صدیقی)، جلد ۲ (۱۳۷۱خ)، ص ۸۴۳-۸۵۶.
- ۱۳۷۲خ (۲۹) «پاکستان میں تصوف کی مخطوطات»، خدا بخش لایبریری جرنل، پتنه، هند، ش ۷۲/۶۹ (۱۹۹۲م/۱۳۷۲خ)، ص ۱۹۵-۲۳۴ (فهرست نسخه‌های خطی عرفانی فارسی: ۱۲۷۸ عنوان در ۵۶۹۵ نسخه).
- ۱۳۷۲خ (۳۰) «جنگ مرتضی قلیخان شاملو»، متعلق به کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ماهنامه کلک، ش ۴۷-۴۸ (بهمن - اسفند ۱۳۷۲)، ص ۳۶-۴۶.
- ۱۳۸۱خ (۳۱) «بررسی بوستان سعدی در شبه قاره»، یادنامه پرویز شهبازی، (بهار

ج. مقاله‌های چاپ نشده:

۱. تعامل فرهنگ ایرانی و فرهنگ شبه قاره

۲. پیدایش چاپ سنگی در ایران

د. مصاحبه‌ها

۱۳۷۰ خ (۱) «گفتگو با استاد احمد منزوی»، توسط عنایت سمیعی، ماهنامه کلک،

ش ۲، ص ۱۴/۱۵ (۱۳۷۰ خ)، ص ۱۸۳-۱۹۰.

۱۳۷۶ خ (۲) «شرح احوال و آثار خود نوشته استاد احمد منزوی»، آینه میراث، س ۱

ش ۲ (۱۳۷۶ خ)، ص ۲۶-۲۷.

۱۳۷۹ خ (۳) «دیر آشنای گنجینه‌های خطی فارسی»، گفت و گو از ابراهیم موسی

پور، محمدرضا یعقوبی، برگ فرهنگ (نشریه فرهنگی دانشجویی دانشگاه تهران)، س ۲

ش ۵ (تابستان ۱۳۷۹ خ)، ص ۳۳-۴۲.

پیدایش چاپ سنگی در ایران*

احمد منزوی

آغاز دربارهٔ پیدایش چاپ سنگی در ایران و گسترش و پایان آن نمی‌توان سخن گفت جز آنکه دست کم سخن کوتاهی دربارهٔ تاریخ چاپ در ایران گفته شود.

تاریخ چاپ در ایران به پنج سده پیش از میلاد به روزگار پادشاهان هخامنشی و به مهرهای سلطنتی می‌رسد که برای تأیید احکام و فرامین حکومتی از آن بهره می‌گرفتند [تفضلی، تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام، تهران ۱۳۷۶، ص ۱۰۷ و ۱۰۹].

و بکار گرفتن واژهٔ چاو در زبان فارسی را به پایانی سدهٔ ۷ق و به روزگار کیخاتوخان پسر اباخان مغول (۶۹۰-۶۹۴)^۱ نسبت داده‌اند و آن پولهای کاغذی

* گفتار استاد احمد منزوی در مجلس بزرگداشت آقای عبدالرحیم جعفری در مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی

۱. سلطنت گیخاتون سه سال و چند ماه بود. و به روزگار او چاو که به گونه اسکناس به کار افتاد و چندان طول نکشید (مجله یادگار سال ۵ ش ۱ و ۳ ص ۶۸-۷۷)

بود مربع مستطیل شکل که به آن چاو^۱ یا کاو (cao) می‌گفتند (تربیت ۱۴۷)^۲. ورود چاپخانه به ایران از میانه‌های سده ۱۱ و روزگار صفویان به سال ۱۶۴۰م که توسط بازرگانان ایرانی ارمنی تبار که از ساکنان آمستردام بودند انجام گرفت (شهلا ۱۰).

همروزگار با ورود چاپ با حروف ارمنی به اصفهان برخی از بزرگان و پادشاهان صفوی نیز به اندیشه به پا ساختن چاپخانه، این بار با حروف پارسی - عربی افتادند که به گفته شارون، جهانگرد فرانسوی به علت هزینه بسیار آن مسکوت ماند. در (۱۱۹۹ق/۱۷۸۴م) نیز یک دستگاه چاپ به بندر بوشهر وارد شده که متأسفانه از سرنوشت آن آگاهی در دست نیست (شهلا، مقدمه).

اما نخستین چاپخانه سربی یا (پیتوگرافی) که با حروف (متحرک، و قابل جابجا شدن) فارسی - عربی بکار افتاد به دستور عباس میرزا نایب‌السلطنه (۱۲۰۲-۱۲۴۹ق) در تبریز برپا شد.

و نخستین چاپخانه سنگی نیز به دستور همان شاهزاده در تبریز بوده است و نخستین کار این چاپخانه «رساله جهادیه» میرزا عیسی قائم‌مقام (۱۱۶۷-۱۲۳۷ق) بود که در ۱۲۳۳ به اهتمام مشهد علی بن محمد حسین آشتیانی مشهور به تبریزی در تبریز چاپ شده است^۳ همین «رساله جهادیه» برای بار دوم به اهتمام زین‌العابدین بن ملک مشهد تبریزی در همان شهر تبریز به سال ۱۲۳۶ق به چاپ رسیده است (مشار ۴/۱۶۲۴).

۲. چاپ سربی با حروف فارسی - عربی هفده سال پیش از چاپ سنگی در

۱. واژه چاپ گرفته شده از واژه «کاو» چینی است.

۲. نک: چاو نخستین پول کاغذی در ایران از داود اصفهانیان، بررسی‌های تاریخی ش ۳ سال ۱۳ ص ۹۹-۱۰۶، همچنین مجموعه مقالات عباس اقبال آشتیانی، تهران، ۱۳۵۰خ، ص ۳۳۷-۳۴۴

۳. این شخص همان امین‌الشرع مشهور به تبریزی می‌باشد.

ایران بکار گرفته شده است (شهلا، مقدمه)

در روسیه و اروپا در دهه‌های ۲۰ و ۳۰ سده ۱۹م روش چاپ سنگی بسیار موفقیت‌آمیز بود. عباس میرزا در ۱۸۲۱م (۱۲۳۶ق) الله وردی نامی را که شناخته نشد کیست برای آموزش هنر چاپ به تفلیس فرستاد. در نامه سرلشگر ولیامینوف که در پنج مارس ۱۸۲۰م (۱۲۳۵ق) به عباس میرزا می‌نویسد:

«فرستاده جنابعالی هنرمند نقاش الله وردی پس از رفتن فرمانده کل قوا از گرجستان به تفلیس رسید... برای آموزش هنر چاپ به این نقاش... به بهترین چاپگر دستور دادم نه تنها هنر چاپ را به نقاش شما نشان دهد، بلکه همه فن چاپ را به او بیاموزد که اکنون او در این هنر کامل شده. در بازگشت یک ماشین چاپ کامل با لوازم موردنیاز برای چاپ، همراه او به سوی حضرت عالی می‌فرستم». (اشکلوا^۱ - منزوی ۲۰).

و می‌افزاید میرزا صالح شیرازی معروف به تبریزی پس از بازگشت از لندن در مأموریت‌های سیاسی در قفقاز و لندن از آن میان در ۱۸۲۹م (۱۲۴۵ق) عضو هیأت سفارت خسرو میرزا به پترزبورگ بود و در آنجا روش چاپ سنگی را آن دو دیدند و در آنها اثر فراوان گذاشت. چنانکه یک دستگاه کامل چاپ سنگی و یک استادکار چاپگر همراه خود به ایران بردند (همانجا).

آغاز کار چاپ سنگی در تبریز:

کار چاپ سنگی در ایران در شهر تبریز به کوشش میرزا محمدصالح به سال ۱۲۴۸ آغاز شده و نخستین کتاب چاپ سنگی در تبریز کار میرزا اسدالله، قرآنی بود که به سال ۱۳۴۸ق چاپ شده است. [از صبا تا نیما ص ۳۲]، که با چاپ «زادالمعاد» مجلسی به خط خوشنویس نامدار میرزا حسین در ۱۲۵۱ ادامه

۱. اشکلوا، کتاب چاپ سنگی ایرانی، اشکلوا، ترجمه دکتر پروین منزوی [ص ۲۴].

یافته است [تربیت ۱۶۲].

در پایان «زاد المعاد» مجلسی که در ۱۲۵۱ ق (۱۸۳۶ م) چاپ شده آمده است: «بنده درگاه جهان‌پناه محمدصالح ابن حاجی باقرخان شیرازی به حکم مأموریت به ولایت روس رفته بود، صنعت انطباق جدید را در آن ملک دیده، اسباب و اساس (چنین) آن را به دارالسلطنه تبریز حمل و نقل نموده، دارالطباعة قرار داده و فیصل مهمام آن را به کفایت عالی‌شان آقا علی بن مرحوم حاج محمدحسین الشهیر به امین الشرع تبریزی^۱ واگذار نمود که رفیق صدیق جانی بود... تا آن که بعد از انطباق قرآن مجید که تیمناً منطبع گردید به تاریخ غره شهر ذی‌الحجه الحرام در سال ۱۲۵۱ کتاب «زادالمعاد» که تالی کلام رب العباد است به مساعی جمیله صورت اتمام یافت حرره الاثم محمدحسین بن میرزا محمد تبریزی.

محمدصالح یاد شده همان شخصی است که همراه میرزا جعفرخان مهندس در تاریخ ۱۲۳۰ برای تحصیل از طرف دولت به شهر لندن رفته و در تاریخ ۱۲۳۴ یک دستگاه مطبعه سربی همراه خود به تبریز آورده، و سیاحتنامه‌ای از بدو حرکت الی ورود به تبریز به قلم آورده است. [تربیت ۱۶۲، مقالات تربیت، چ - صدیق. چاپ دنیای کتاب، ۱۳۵۵، ص ۱۴۷-۱۶۹، ۳۸۲-۳۹۴، شهلا ۲۱، باب‌زاده، شهلا، تاریخ چاپ در ایران، تهران، ۱۳۷۸، ص ۳۴-۳۹].

«میرزا صالح که بنیادگذار چاپ در ایران بود، میرزا اسدالله نامی را با هزینه بسیار برای فرا گرفتن صنعت چاپ به پترزبورگ فرستاده که پس از برگشت به تبریز با دستیاری آقا رضا برادر آقا علی از خاندان امین الشرع پیش گفته یک چاپخانه در تبریز برپا کرد که پس از پنج سال محمد شاه این

۱. و نیز همین آقا علی امین‌الشرع است که به اهتمام او کار چاپ سنگی رساله جهادیه میرزا عیسی قائم‌مقام در سال ۱۲۳۳ در تهران انجام گرفته. [مشار ۱۶۲۴/۲].

مطبعة را با اجزا و عمال آن به تهران خواست [به نقل از مجله کاوه، دوره دوم، شماره پنج، صفحه یازده به بعد]. این خاندان امین‌الشرع یعنی آقا رضا و آقا علی و خود این دو فرزند و فرزندان ایشان در سایه اقدام میرزا صالح بیش از صد سال در کار چاپ به ایران خدمت کرده و می‌کنند در حالی که خود میرزا صالح به علت کارهای دیوانی و سیاسی نتوانست این کار را دنبال کند. [محبوبی‌اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، تهران، ۱۳۵۴خ، ص ۲۰۹-۲۳۳. صفحه ۱۲۱۴].

کار چاپ سنگی در ایران در شهر تبریز باز هم به کوشش میرزا محمد صالح به سال ۱۲۴۸ با چاپ قرآن آغاز شده و «زادالمعاد» مجلسی به خط خوشنویس نامدار میرزا حسین در ۱۲۵۱ ادامه یافته است [تریبت ۱۶۲].

چاپ سنگی در تهران

به نوشته بامداد، میرزا صالح پس از مرگ عباس میرزا (۱۸۳۳م) به کار مترجمی نزد پسر او محمدشاه (۱۲۵۰-۱۲۶۴) پرداخت. پس از مأموریت‌های دیپلماتیک به لندن و بازگشت به تهران و پس از برپا ساختن کار چاپ در تبریز (۱۱۵۰ق/۱۸۳۷م) به تهران برگشته و در این شهر، در تهران روزنامه‌ای با پاپ سنگی منتشر ساخت. روزنامه^۱ میرزا صالح نخستین نشریه چاپ سنگی تهران بود که شماره آن درج

۱. واژه روزنامه در زبان فارسی ریشه در بسیاری از کتابهای کهن اسلامی دارد. این واژه یا عربی شده آن به گونه «روزنامهچه» دیده می‌شود. از آن میان گفته شده است صاحب عباد (د ۳۸۵ق) روزگار خاندان بویه، روزنامهچه داشته و رویدادهای روزانه را در آن ضبط می‌کرده است [از صبا تا نیما ۲۳۴ به نقل از یتیمه الدهر - چاپ دمشق ص ۱۰-۱۱، یاقوت، معجم اللادبا ۳۴۰/۵] این اصطلاح در سده‌های اخیر نیز تقریباً به همان معنی به کار گرفته شده و گزارش‌هایی را که وقایع‌نگاران از هر گوشه کشور به دولت می‌داده «روزنامه» می‌نامیدند. [از صبا تا نیما ۲۳۴].

۱، ۱۲۵۳/مه و اوت ۱۸۳۷م منتشر شده است [اشکلوا - منزوی، ۲۴]. چاپ سنگی قرآن با ترجمه زیرنویس همراه تعزیه، تفسیر قرآن و جز آنها کارنامه کار او در تهران است و چون از سوی محمدشاه پشیمان نمی شد بیکار در تهران می زیست و به صورت برات پول گرد می آورد و این آخرین خبری است از او. و تاریخ مرگ نخستین ناشر ایرانی روشن نیست [اشکلوا - منزوی ۲۵].

چاپ سنگی هشت سال بعد از ورود چاپ با حروف به ایران به کوشش عباس میرزا برپا شده است. این شاهزاده در ۱۲۴۰ میرزا جعفر تبریزی را برای آموزش چاپ به مسکو فرستاد. همان روزگاران پایتخت یعنی تهران از تبریز پیروی کرده میرزا صالح شیرازی که آن روزها وزیر تهران بود، میرزا اسدالله نامی پیش گفته را که از مردم فارس بود، به همان منظور به پترزبورگ فرستاد و این دو فرستاده مأموریت خود را با موفقیت به انجام رسانده ولی دانسته نشد که به چه علت هر دو دستگاه چاپ سنگی در تبریز برپا شده است.

و از نخستینهای چاپ سنگی در تهران «نخبه کلباسی» در فقه شیعی کار محمدابراهیم کلباسی اصفهانی (د ۱۲۶۲ق) است که به کوشش عبدالمحمد لواسانی [رازی] تهران ۱۲۵۴ق چاپ شده است [مشار ۵/۱۷۶/۵].

چاپ‌های سنگی شاهنامه:

نخستین چاپ سنگی از شاهنامه فردوسی در تهران ۱۲۶۵-۱۲۶۷ق اندازه رحلی، در ۵۹۵گ [مقالات افشار صفحه ۲۷۱ش ۱۵۹۰].

دومین چاپ سنگی تهران، ۱۲۶۷، رحلی، مصور که درباره آن نوشته اند: حسب الفرمایش حاجی محمدحسین تاجر تهرانی علی ید مصطفی قلی بن مرحوم محمد هادی سلطان کجوری بلده‌ای... در چاپخانه مبارکه صنعت استاد الاسادید (کذا) سرکار با اقتدار فی فن التشریف اشرف الحاج و المعتمدین حاجی عبدالمحمد رازی، محرم ۱۲۶۷ق. سومین چاپ: شاهنامه [به خط نستعلیق

عسکر اردو بادی] از روی چاپ ترنر ماکان و مقابله شش نسخه دیگر، تبریز، کارخانه مشهدی حاجی آقا، ۱۲۷۵ق، رحلی، سنگی، مصور. [افشار، ۲۷۳ش ۱۵۹۵].

نخستین چاپ سنگی مصور در ایران

اکرم مسعودی، در «تاریخچه چاپ سنگی در ایران»^۱ بدون نشان دادن منبع خود می‌نویسد میرزا اسدالله شیرازی در تبریز پس از به چاپ رساندن «قرآن کریم» و «زاد المعاد» اولین چاپ کتاب مصوری که با چاپ سنگی به چاپ رساند: «لیلی و مجنون» مکتبی شیرازی بود در حالی که کهن‌ترین چاپ از «لیلی و مجنون» مکتبی شیرازی در تهران، ۱۲۸۴ق، سنگی، به خط عباسقلی تفرشی در تهران چاپ شده است [مشار ۴/۴۴۱۴]، سپس به فرمان محمدشاه قاجار چاپخانه میرزا اسدالله شیرازی با وسایل و تجهیزات آن به تهران انتقال یافت و اولین کتابی که در تهران با چاپ سنگی منتشر شد، «دیوان عبدالوهاب نشاط» بود و باید یاد کرد از سعید نفیسی که نخستین تحقیق درباره چاپهای مصور را او انجام داد و به چاپ رسانید.

نخستین روزنامه چاپ سنگی در ایران

درباره نخستین روزنامه چاپ سنگی در ایران نیز نتوانستم با تحقیق شخصی خود به جایی برسم. به نوشته اشکلوا روزنامه میرزا صالح نخستین چاپ سنگی تهران بود، که سه شماره آن در ج ۱/۱۲۵۳ق/مه - اوت ۱۸۳۷م منتشر شده است^۲ و به نوشته زنده یاد راین - شهرستانی^۳ اولین شماره روزنامه «کاغذ اخبار»

۱. نشریه «کتابداری» دفتر ۳۵ سال ۱۳۷۱ صفحه ۶۱-۷۵.

۲. کتاب چاپ سنگی ایرانی، اشکلوا، ترجمه دکتر پروین منزوی [ص ۲۴]

۳. سفرنامه میرزا صالح شیرازی، با مطالعه و همکاری و مقدمه اسماعیل راین دوباره نویسی محمد شهرستانی، دیماه ۱۳۴۷خ.

که متأسفانه در ایران هیچگونه اثری از آن در دست نیست، و تنها در موزه بریتانیا یک نسخه از آن نگاهداری می‌شود، و به نقل مجله انجمن آسیایی^۱ مورخ ۲ فوریه ۱۸۳۹/ذیقعه ۱۲۵۴ ذیل عنوان «روزنامه ایرانی» می‌نویسد:

«در ذیل مندرجات یک روزنامه فارسی که در تهران با چاپ سنگی چاپ می‌شد برای نشان دادن نمونه‌ای از ترقی سیاسی ایرانیان درج می‌شود. قبلاً باید توضیح داده شود که چاپخانه به تازگی وارد ایران شده و این روزنامه چند سال است که زیر نظر و با مدیریت میرزا صالح دایر شده. ایشان یکی از وزرای اعلیحضرت شاه است و به یک مأموریت سیاسی به انگلستان فرستاده شده بود. اصل این روزنامه در دو ورق بزرگ چاپ می‌شود و فقط در یک روی اوراق مطالبی نوشته شده و پشت ورق سفید است. خطوط روزنامه خوانا و بالای آن علامت شیر و خورشید ایرانی است.»

مجله آسیایی پس از این مقدمه کوتاه، قسمتی از شماره اول روزنامه را چاپ کرده که عکس آن همراه است.

گذشته از آن منبع، یکی از نویسندگان فرانسوی به نام «ادمون دوتمپل^۲» در کتاب تاریخ قاجاریه چاپ پاریس ۱۸۷۳م (۱۲۹۰ق) درباره اولین روزنامه ایران که آن را «کاغذ اخبار» می‌خواند، می‌نویسد: تاریخ انتشار شماره اول آن دوشنبه ۲۵ محرم ۱۲۵۳ است. این روزنامه دولتی ماهانه با چاپ سنگی به قطع یک ورق بزرگ در روی کاغذ خانبالغ چاپ می‌شده.

پیگیری کار نسخه‌نویسان در چاپ سنگی

هنر خوشنویسی و تذهیب در ایران آن چنان مقامی را دارا شده که حتی شاهزادگان و امیران به آن رو آورده بودند - داستان الغ بیگ را می‌شناسید.

1. Journal of The Royal Asiatic.
2. Edmond du Temps

احساس می‌شد هنر خوشنویسی همراه دیگر هنرهای تذهیبی و پیکرنگاری با ظهور چاپ بی‌پستی خواهد گرفت.

چنان که پیش از این گفته شد نخستین کتابهایی که در ایران به چاپ رسیده توسط پیشوایان مذهبی ارمنیان جلفا سال ۱۶۳۶-۱۶۳۸ بوده است. همهٔ ابزارهای چاپ از کاغذ، مرکب، ماشین و حروف متحرک به ایران وارد شده و نخستین کتاب به نام ساغوس (زبورداود) به سال ۱۶۳۸ در ۵۷۲ صفحه به چاپ رسیده. همان روزها نخبگان ارمنی ما چاپ حروف متحرک را خطری برای خوشنویسی به حساب آورده بودند و یکی از علل متوقف ماندن همین بدگمانی‌ها بوده است.

چاپ سنگی تا اندازه‌ای توانست آن نگرانی‌ها را کنار بزند، آرایشهای معمول در کتابهای خطی و بوسیلهٔ هنرمندان در کار چاپ سنگی بکار گرفته شد هرچند محدودیتهای در مرکبهای رنگی و تذهیب در کار بود ولی کتیبه‌سازی، سر لوح سازی، حاشیه‌پردازی، تشعیرهای رنگی و زرین به قلم سیاه تبدیل شده و مجلس‌سازی بزمی و رزمی در چاپ سنگی راه یافت. کتابی که رودلف مارزلف آلمانی دربارهٔ چاپ سنگیهای ایرانی نوشته و تصاویر زیادی از چاپهای نخستین را در آن چاپ کرده گویای آن است که هنرهای ایرانی تداوم خود را از دست نداد.

در چند دههٔ عمر چاپ سنگ خوش‌نویسان بسیاری ظهور یافتند با ابتکاراتی از خود. از آن میان میرزا رضا کلهر که از خوشنویسان روزگار قاجار بود به سبب محدودیتهای در فن چاپ سنگ ناگزیر می‌شود شیوهٔ نگارش خاص خود برای تحریر کتب را به وجود آورد که نمونه‌هایی از آنها عبارت است از:

نوعی چاق نویسی در خوشنویسی تا بدوین‌وسیله هنگام انتقال خط بر روی سنگ و از سنگ بر کاغذ ریزه کاریهای خط از میان نرود [هاشمی دهکردی]^۱.

۱. فصلنامهٔ هنر، شمارهٔ ۷، تهران، زمستان ۱۳۶۳ خ.

احمد منزوی، ابن ندیم کنونی ما

ایرج افشار

به نام نگارنده بود و هست

چون این مجلس دلپذیر برای ادای احترام بی‌شائبه به احمد منزوی است، بر کمینه فرض شد دعوت همکار راستین او را برای حضور در مجلسی که دوستدارانش به هم می‌نشینند بپذیرم و از دقایق هم صحبتی و تجدید دیدار آنان لذت‌یاب شوم. پس، از صبوری و لطف شما مدد می‌گیرم و به عنوان کسی که چهل سال پیش با او هم آرزو و همراه بوده است، چند بندی دربارهٔ این نادره کار قلمرو کتاب‌شناسی ایران — که به طور اخص برای نوشته‌های زبان فارسی جانمایه گذارده و به طور اعم عاشق دل‌باختهٔ کتاب و نسخه بوده و هست — زحمت بدهم.

در یک کلام، ابن ندیم کنونی ما تا سال ۱۳۵۳ تعداد ۴۹۰۲۲ نسخه را با ذکر کیفیاتی که می‌باید در شش جلد فهرست نسخه‌های خطی فارسی و پس از آن ۶۹۱۴ نسخهٔ خطی را تا سال ۱۳۶۱ در چهار جلد فهرست مجموعهٔ گنج‌بخش و بالاخره حدود بیست هزار عنوان کتاب را — که اگر حسابم نادرست نباشد — به تخمین شصت هفتاد هزار نسخه خواهد بود تا سال ۱۳۷۵ در چهارده جلد فهرست مشترک پاکستان به ما شناسانیده و جز اینها موفق شده است، پنج مجلد از کتاب ارزشمند خود به نام فهرستوارهٔ کتابهای فارسی را که مرجعی همیشگی برای پژوهشگران خواهد بود، به طبع برساند. پنج جلد نخستین

آن توسط انجمن آثار و مفاخر فرهنگی چاپ شده و از جلد ششم به توسط مرکز دایرة المعارف بزرگ اسلامی به چاپ خواهد رسید، به حکم آنکه شاعر هم گفته است: «سر همان جا نه که باده خورده‌ای».

جز اینها او در نگارش شش جلد فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مجلس و نه مجلد فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، رکن رکین بوده و با ارادتمندان خود همکاری صمیمانه و دلسوزانه داشته است و باز باید دانست که فهرستهایی هم درباره کتابخانه‌های هند نشر کرده است.

منزوی‌ها را از موقعی که کتابدار شدم شناختم. در این راه با هر دو برادر کتاب‌شناس، کتابدار، کتابدوست کتاب‌نویس همراه بوده‌ام. با علینقی پنجاه سال پیش در کتابخانه دانشکده حقوق کنار هم می‌نشستیم: هر دو خادم آنجا بودیم و از لذت همسخنی با محمدتقی دانش‌پژوه بهره‌ور و از دریای دانش او گوهریاب بودیم و هر سه زیر نظر کتابدار صاحب علم و ذوق، شادروان دکتر محسن صبا، که نخستین ایرانی تحصیل کرده در رشته کتابداری بود آموزش می‌دیدیم.

موقعی که کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران در ساختمان جدید استقرار یافت و روزانه گسترش می‌گرفت، احمد به کمک من شتافت. در فهرست‌نویسی مجموعه‌های آنجا خدمت‌های بسیار مفید کرد. وجودش مغتنم بود. اغلب همکاران از دانایی او در کتاب‌شناسی فیض می‌بردند. یکی از کارهای برجسته‌ای که برای آن کتابخانه انجام داد، تهیه فهرست چاپهای سنگی آنجا بود. آنقدر که به یادمانده است، آن کار به پایان رسیده بود و در شرف چاپ شدن بود که تغییرات روزگار پیش‌آمد و آن برگه‌ها بی‌سرانجام ماند.

منزوی‌ها فرزند پدری ناماورند: آن که *الدّریعة* را تألیف کرده، کتابی بسیار مشهور و بسیار مفید. آن را همه می‌شناسید. این دو فرزند کتاب‌شناس در آن کتابخانه بیست و چند جلدی پرورش یافته و آگاهیهای نخستین کتاب‌شناسی را میان اوراق آن مجلّات دستیابی کرده‌اند. *الدّریعة* مرجعی اصلی، اساسی و حتمی برای هر پژوهنده‌ای است که با کتاب و نسخه (اعم از فارسی و عربی) سر و کاری پیدا می‌کند. علینقی و احمد فرزندان

خلف و پیرو چنان پدرند.

دربارهٔ احمد دو سه خاطره مانند را باید عنوان کنم. یکی مربوط به موقعی است که واقف کتابخانهٔ ملی ملک و زعمای مجلس شورا بر آن شدند تا جمعی را همگام کنند و آنان فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی آن دو کتابخانه را زودتر پیش ببرند و به دسترس جویندگان برسانند. او یکی از پایمردان بی‌غش و دلسوزی بود که تا پایان پیمان شادروان محمدمتقی دانش‌پژوه و من، نسبت به آن دو کتابخانه، از همراهی کوتاهی و ناسازگاری نکرد.

وقتی تشکیلات R.C.D. (مؤسسهٔ فرهنگی منطقه‌ای) در تهران پای می‌گسترده، مقارن بود با روزهایی که احمد منزوی تألیف فهرست مشترک نسخه‌های فارسی را به پایان برده و آمادهٔ چاپ کردن ساخته بود. چون به خوبی وقوف داشتم که این جثهٔ وطواطی، اما پر توان در کار و توانمند در تحمل گرانباریهای روزگار، خدمتی بزرگ و ماندگار را به سرانجام رسانیده است — که اگر دولت می‌خواست آن را به حصول برساند، در بایست آن می‌بود که مؤسسه‌ای بنیاد گذارد — مشتاقانه به این در و آن در می‌زدیم که وسایل چاپ آن کتاب خود مثال فراهم شود. خوشبختانه به یک اشارت، دکتر سلیم نیساری با روی خوش و کمال فرهنگ خواهی، سودمندی کتاب را دریافت و سرنوشت آن تألیف منیف را به دست گرفت. نیساری در آن وقت مسؤول امور فرهنگی R.C.D. بود.

منزوی پس از آن کارگران، بازنشستگی را پذیرفت و از ایران رفت: به هجرت رفت و چون دانایی پاک باخته بود، در پاکستان منزوی شد، ولی دست از کتاب نکشید. پیرو نیمه‌ای از بیت حافظ بود که گفته است: «فراغتی و کتابی و گوشهٔ چمنی».

سالی پیش نبود که «مرکز تحقیقات زبان فارسی ایران و پاکستان» از طرف وزارت فرهنگ و هنر وقت و به پایداری و بینش دکتر علی‌اکبر جعفری در آن سرزمین بنیاد گرفته بود و مقادیری نسخه‌های خطی برای کتابخانهٔ مرکز از چهار گوشهٔ آن کشور خریداری و گردآوری شده بود و به تدریج هم بر آن مجموعه افزوده می‌شد. خوشبختانه حضور با برکت منزوی را مغتنم دانستند و فهرست‌نگاری نسخه‌های خطی به دست او

سپرده شد. جز این، از دانایی او در شناخت و ارزیابی علمی نسخه‌ها بهره‌وری می‌کردند — که او از تجربه و دانایی در این رشته کوله‌باری گران به همراه داشت.

منزوی در پاکستان دو کار سترگ را در نهایت استواری و هوشیاری و با شور علمی و دور از هر گونه لاف و گزاف به انجام رسانید: یکی فهرست نسخه‌های خطی همان مرکز است که به نام *فهرست کتابخانه گنج‌بخش* در چهار جلد به چاپ رسید. دیگری *فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه‌های پاکستان* است که چنانکه پیش از این گفتم، در چهارده مجلد است.

اینکه گفتم احمد منزوی به هوشیاری چنین خدمتی را سرانجام داد، از این بابت است که او خوب دریافته بود که فرهنگ ایرانی و مخصوصاً آنچه به زبان فارسی نوشته شده است، روزگاران دراز در شبه قاره با زندگی مردم پیوستگی ژرف داشته است و بر ماست که آن مآثر درخشان را بشناسیم و از آن چشمه‌ها، مشتاقان جامه‌های ده منی بنوشند. او بهترین راه را شناختن و شناساندن نسخه‌هایی دانست که به زبان فارسی در شهرها و روستاهای دوردست آن سرزمین متروک مانده است و عاشقان آشنا و دلخسته ندارد. در سراسر این فهرستها دو انگیزه مشهود است: یکی شناساندن آثاری که از فرهنگ ایرانی به مدت چند قرن مورد علاقه و خواندن ساکنان فارسی‌دان شبه قاره بوده و از آنها نسخه‌نویسی می‌شده است و ما امروز در می‌یابیم که مردم آن صفحات به چه متونی دل بستگی داشته‌اند. دیگر اینکه، ما از تألیفات و نوشته‌هایی که بومیان هند به زبان فارسی از قرن ششم به بعد تألیف کرده‌اند آگاه می‌شویم و از این راه، رگه‌های پیوند مربوط به فرهنگ ایرانی را از میان آن نوشته‌ها به آسانی به دست می‌آوریم.

شاید همه ندانید که منزوی بسیار از صفحات این فهرستها را در حال و وضعی سیاه کرده است که چندی خود را محکوم و راضی بدان کرده بود تا در گوشهٔ انبارگونهٔ مرکز بیتوته کند و شب را به سختی به پگاه برساند، به امید آنکه بامدادان، نسخه‌های کرم خوردهٔ هندی را لابه‌لا بگرداند و از آن صحیفه‌ها و دفترها، تازه‌هایی را به دوستداران و پیوند ناگسستگان زبان فارسی عرضه کند.

او برای گردآوری اطلاعات مربوط به فهرست مشترک پاکستان، چه سفرهای دشوار

و دراز که به گوشه و کنارهای دور دست پاکستان نکرد و برای دیدن کتابهای فرسوده روزگار، به چه ناهمواریها که دچار نشد: گرمای به شرحی آمیخته را پذیرا شده بود، در مدرسه‌ها و اقامتگاههایی که هزینه گران نداشته باشد می‌خوابید. تند و تیزی خوردنیهای بومی ناآشنا را بر خود گوارا می‌ساخت، برای آنکه چند نسخه بیشترک دیده باشد.

احمد، پس از این دو تألیف گرانسنگ، تهیه و تنظیم کتاب بزرگ دیگری را به نام *فهرستواره کتابهای فارسی* پیش گرفت و موفق شد مجموعه‌ای فراهم سازد از اطلاعات آغازین و ضروری برای کتابهایی که فارسی‌زبانان از وادی و خش تا دریای نیل تألیف کرده‌اند. او در این کار بزرگ و سترگ هم، کیفیات خطی‌ها را آورده و هم مشخصات چاپی‌ها را شناسانده است.

اکنون منزوی جاحظ‌وار همه روز به مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی می‌رود و کنار قفسه‌های کتاب قرار می‌گیرد و به زیر و رو کردن و نظم دادن برگه‌های گردآوری شده‌ای که یادگار سالهای دراز و حاصل تجسس در کتابخانه‌های مختلف ایران و پاکستان، یا برگرفته از اطلاعات مخزون در لابه‌لای کتابهای بی‌شمارست، می‌پردازد و سالی نیست که کتابی حجیم و جسیم از زیردست او بیرون نیاید.

جلد اول از نسخه‌های خطی مجموعه اهدائی دوست فقید دانشمند، شادروان سلطانعلی بهبهانی به کتابخانه همین دائرة المعارف را دو سال پیش منتشر کرد. پس از آن جلد پنجم *فهرستواره* — که انجمن مفاخر و آثار ملی ناشر آن بود — به دستمان رسید. به خوش خبری باید گفت که به همین نزدیکیها جلد ششم آن کتاب‌شناسی و فهرست مجموعه خطی یکی از کتابخانه‌های کرمان را مرکز دائرة المعارف منتشر خواهد کرد.

تردید ندارم که نام احمد منزوی کنار نام کتاب‌شناسان بنام، چه ابن ندیم و کاتب چلبی از بزرگان قرون گذشته، چه پدرش و برادرش و دوستش محمدتقی دانش‌پژوه از معاصران ماندگار خواهد بود. همچنین در قلمرو پژوهشهای جهانی ایران‌شناسی، نامش هم‌تراز با نام کارل استوری انگلیسی برده خواهد شد، همچنان که نام فؤاد سزگین ترک با نام کارل بروکلمان آلمانی در کتاب‌شناسی‌پردازی از نوشته‌های عربی پهلوی به پهلوی شده است.

دوستان! من قلمی را می‌بوسم که به دست او بود و هست و هم‌اره آن را با شوری آتشین برای پایداری زبان فارسی بر روی کاغذ گریانیده. امیدوارم دانشوران ایرانی و فارسی‌زبانان سراسر جهان و هم ایرانی‌شناسان فرنگ، مواقعی که کتابهای ارجمند او را به دست می‌گیرند و به آسانی آگاهیهای دلخواه خود را در آنها می‌یابند، یاد رنجهای این کشف‌ظنون زمان باشند و دست‌کم، آوردن نام او از قلمشان فرو نیفتد که هر سطر از این کتابها، نتیجهٔ گشت و گذار در چندین کتاب و نسخه و خواندن سطور بی‌شماری بوده است که خود او هم نمی‌تواند شمار آنها را بداند. اگر ملول شده‌اید بیخشیدم، پای احمد منزوی در میان بود.

لہ تعالیٰ

سخنیں آئی اللہ خدوں را بد اطاق فیما - آئی دگر فتح اللہ لجبائی ردم بہ نزل آید کہ

فرزانی را از احاق تادمی تادمی وقتی نقی ر حکایت را بہ این باب دار و بان شکی

مدرستہ بر افتخارات و کز دوزخ المعاف افزود اورا بہ کتبہ - استاد - یا - ضابطہ استاد -

مناہیم واحسان با این بہ صلوات نقی استاد مکتوبان خود است

کافی علم

~~کافی~~

۱۵۸۲ / ۵/۲۴

شادمان کہ نام حکام ریدین - احمد منزی در دستہ ورستہ و دستہ نقی

حصارہ بانام این ندیم بغدادی (رئیہ در امر ارسال پیشم بہ حاجی علی علیہ السلام

استقبول و محکمتی دانش ترویج ایرانی لزا کہ ما نذر ان باد خواہد

شد - جہ نجستگی و جہ سنگی پیشم بہ ازین

شادمان دمانے اورا منو استادم

۱۵۸۲

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام
على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين وأفضلهم
الأمم أجمعين. اللهم صل على
سيدنا محمد وعلى آله وصحبه
الذين هم خير أمة أخرجت
للناس. اللهم صل على سيدنا
محمد وعلى آله وصحبه وسلم
الذين هم خير أمة أخرجت
للناس. اللهم صل على سيدنا
محمد وعلى آله وصحبه وسلم
الذين هم خير أمة أخرجت
للناس.

اللهم صل

على سيدنا محمد

وآله الطيبين الطاهرين

بسیار اوراق اگر بماند که در غنای درختان باشد

امروز و در هم آید، مگر از دست و پیکر و نفس بر نفس است و در دست و پیکر و نفس
جاست آید احمد مژدی، مگر صید از این عظیم و گرانقدر است و مگر از دست و پیکر و نفس
راز است کتم، از در حق و انصاف باید به همه گفت که گزینش از این است که
سایه در آید همه مگر در معروف و غریب است و گوی فارسی که از او در دست
این خود، بیاد بر روی از بیاد گوی فرهنگ و طبیعت از این است که
مگر در دست و پیکر و نفس است و همه بیاند و انصاف و در دست و پیکر و نفس
و ایراد نیز باید در دست علم و معرفت و در دست و پیکر و نفس است
گزینش از این است که گزینش از این است که گزینش از این است که
از آینه و گزینش از این است که گزینش از این است که

بنده این سعادت را در دستم که از گنجینه الهی در کز دایره الهی
 بزرگ است و در همه نخبه و نیر بهره مند بوده ام. از لطف تاجی که
 این مرکز بهترین بهره را در دستم است. همچنین با سخاو
 و در این بر خود کرده اند که هرگز نمی توانم به هیچ وجه در حفظ
 پیش این در خیر شما فطری و عکسی، از دست نهی و آگاهی همچنان
 ایجا و هست بهره یاب بودم. ام ولادت محکم بلایه خیر
 پندار که نور و سعادت باید یاد آدمی و نعمت از این
 تا تمام قدرت و همین زحمت فداخ نیز نور خواهد بود
 اگر بخاتم از دست هر غریبی که من هست و دست که از این
 است خیر بیخوار فقی گریم یاد کنم که هم این خواهد بود
 که حق بیضا از غریب فراموش است. به من و هر نقطه
 از نام گرامی پندار که نور تبرک هم فدا شده است و این
 علم است بیشتر به و همین از این زمین است به یاد
 و عمر به کمال غایت کند و اگر نه اولاد آفران

خدیجه شریفی گرامی
 مهر ۱۳۵۵
 ۱۵ / ۱۱ / ۵۵

برهان بزرگ همت‌های بزرگ دارند و بزرگی امر در این بزرگی به میزان بزرگی همت
آنان سفید، اجتماع همت، استعداد، شور دانش، فراهم آمدن وظایف کار و مطالبه ترغیبی
می‌تواند نتایج بزرگ به بار آورد.

گوشتی طریقی، دانشمند بزرگ ایرانی که از کم‌همتی شاکر اول بود در تحریر تقریراتش آورده
شده بود، روزی لقبش بود: «آیا الله، دیگر همت‌ها مرده است!»، اما هزاران بزرگ استاد
اجود متری در طول سال‌های دراز تلمی کرده است، نشان می‌دهد که هر روز هم بزرگی همت‌های
بلند را در میان ایرانیان یافت.

آنچه کتاب شناس، نسخه شناس و فهرست نگار بزرگ حاضر است و اجود متری
در طی زندگی پر بار خود با انجام رسانده است و وی را طرف دانش این نیم، حاجی خلیفه، بنیادی
(صاحب ایضاح الکتوب و هدیه العارفين) و پیر بزرگوارش، شیخ آقا بزرگ طهرانی عرفی است
و حاصل کار او را به اولاد گوئی بر آنچه برج، آوارت، بلوشت و استوری انجام
دادماند، برتری می‌بخشد، خدایس طویل عمر دهد که بزرگ مری است.

روز بزرگوار

۱۳۸۳، ۶، ۲۴

صفحه - احمد شروزی به نیت علم و ادب - تعلق ۱۸۰۸

در حکم امیران کرامت از حضرت امام امیر مومنان علی مرتضی
فوقین عالم تسبیح را آنالیف کرده که از امام
به فرستادند در این مرفوع است بحمد از احمد شروزی
عمر گویند در حدود ۱۸۰۸ در اواخر قرن هجری
کتب فارسی (مخطوطات) در نزد امام که آن
از امام امیر المومنین و امامان در این مرفوع است بطول عمر
در ترفیق صفی شروزی را از آنجا که او کتب را
کتب ۱۲/۵/۲۷

۱ در بیان چهره های دشمنان دانشور روزگار ما در کتاب «مناظره منزوی» سیاحتی
 ۲ متخلف و همتا ز دارد. در باب تخصص او در فیزیک نگاری کتب خطی و به خصوص
 ۳ ترجمین فارس جامع، بسیاری گفته اند و نوشته اند، درین مقوله خدمتی که او منزوی
 ۴ به فرهنگ و ادبیات و تاریخ دانش های ایرانی و اسلامی کرده، بی همتا و برادر
 ۵ هر گونه ستایش است. اما به نظر نویسنده این سطور که حداقل سبب ماند
 ۶ سال است افتخار دوستی و آشنایی با او دارد و با شیوه کار کردن او از نزدیک
 ۷ آشناست، یشکار و مساجت منزوی در راهی که در پیش گرفته استودی است
 ۸ صن کار و امتیاز او در این است که وقت خود را همچون اکثر دانشمندان ایرانی
 ۹ در رشته هائی گوناگون معارف تقسیم نکرده، از این دست ضمیمه پرد و از نظام
 ۱۰ که در سال پیش انتخاب کرده، اخرا فخری غیبت و نمی جوید. کار عمده او تدوین کتابنامه بزرگ
 ۱۱ برای زبان فارسی است و تألیفات متعدد وی همه تکمیل نیانجام و بهرگز رساندن گشته ای
 ۱۲ از این طایفه بزرگ است. آفرین اشرا و دستواره کتاب های فارسی است. نام او منزوی
 ۱۳ متواضعانه به آن نهاده و به گفته خودش تا رسیدن به هدف نهایی راهی دراز در پیش دارد.
 ۱۴ این طایفه قطعا به انجام می رسد اما کتابنامه بزرگ فارسی را با بقیه ای که وی از آن

دارد اگر شخص منزوی نتواند به انجام برساند بعید است تا چند دهه آینده ایران
 بیدار شود و کاری با این عده دوستی به اتمام مقبولی نرساند.
 با این کارنامه درختان، احمد منزوی را باید در کنار جاویدانه سردان امروز
 ایران محسوب داشت. نام او قطعا در فهرست دانشی سردان واقعی ایران
 مناصد جای گرفته است.

سید علی آل داماد

فهرست انتشارات

بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار

تألیف	عنوان
تألیف دکتر محمود افشار	سیاست اروپا در ایران (به زبان فرانسه)
دکتر محمود افشار	مجله آینده (ج ۱ الی جلد ۴)
تألیف دکتر محمود افشار	گفتار ادبی (کتاب اول: مباحث ادبی)
تألیف دکتر محمود افشار	گفتار ادبی (کتاب دوم: اشعار واقف و دیگران)
دکتر محمود افشار، ترجمه ضیاءالدین دهشیری	سیاست اروپا در ایران درباره قرار داد ۱۹۱۹
تألیف دکتر محمود افشار یزدی	افغان نامه، ج ۱ (تجدید چاپ)
تألیف دکتر محمود افشار یزدی	افغان نامه، ج ۲ (تجدید چاپ)
تألیف مهندس ناصح ناطق	زبان آذربایجان و وحدت ملی ایران
تألیف دکتر منوچهر مرتضوی	زبان دیرین آذربایجان (تجدید چاپ)
تألیف دکتر محمود افشار یزدی	افغان نامه، ج ۳ (تجدید چاپ)
تألیف نجیب مایل هروی	تاریخ و زبان در افغانستان
از دکتر محمود افشار	سفرنامه و دفتر اشعار (تجدید چاپ)
دکتر محمود افشار	پنج وقفنامه (تجدید چاپ)
تألیف مهندس ناصح ناطق	ایران در نگاه گوینو
به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان	نامواره دکتر محمود افشار (ج ۱)
" " " "	نامواره دکتر محمود افشار (ج ۲)
" " " "	نامواره دکتر محمود افشار (ج ۳)
" " " "	نامواره دکتر محمود افشار (ج ۴)
تألیف پرویز انکائی	فرمانروایان گمنام (ج ۱)
به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان	نامواره دکتر محمود افشار (ج ۵)
نوشته ژوزف مارکوارت، ترجمه دکتر داود منشی زاده	وهرو و ارتگ
به کوشش ایرج افشار	زبان فارسی در آذربایجان (ج ۱)
ترجمه دکتر جواد شیخ الاسلامی	اسناد محرمانه ۱۹۱۹ (ج ۲)
به کوشش ایرج افشار	گنجینه مقالات دکتر محمود افشار (ج ۱)
به کوشش محمد آصف فکرت	گزارش سفارت کابل (سفرنامه ابوالحسن قندهاری)
تألیف مارتین. ل. لنتز، ترجمه احمد توکلی	تاریخ روابط بازرگانی روس و ایران
تألیف اسماعیل ریزی، به کوشش محمدتقی دانش پژوه	فلسفه اشراق به زبان فارسی (حیات النفوس)
از امیرمحمود بن خواندمیر، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد	ایران در روزگار شاه اسمعیل و شاه طهماسب
تألیف غلامرضا رشید یاسمی	کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی
تألیف محمدیوسف هروی، به کوشش محمد آصف فکرت	عین الوقایع (تاریخ افغانستان)
از دکتر غلامعلی رعدی آدرخشی	گفتارهای ادبی و اجتماعی
به کوشش ایرج افشار	گنجینه مقالات دکتر محمود افشار (ج ۲)
تألیف احمد اداره چی گیلانی	شاعران همعصر رودکی
به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان	نامواره دکتر محمود افشار (ج ۶)
تألیف عزیز دولت آبادی	سرایندگان شعر پارسی در قفقاز

قند پارسی (ج ۱)

ادبیات فارسی بین هندوان

زبان فارسی در آذربایجان (ج ۲)

تاریخ روابط ایران و روس

خلد برین (در تاریخ صفویه)

آذربایجان و آران

بلوچستان در سالهای ۱۳۰۷ - ۱۳۱۷

ذیل تاریخ گزیده

نامواره دکتر محمود افشار (ج ۷)

معاهدات و قراردادهای تاریخی در دوره قاجاریه

نامه‌های احمدخان گیلانی

دیوان اشرف مازندرانی

رساله‌ها و مقاله‌های ادبی و تاریخی غلامرضا رشید یاسمی

تاریخ‌نگاران ایران (ج ۱)

ممالک و مسالک از اصطخری

گزارشها و نامه‌های امیر نظام‌گروسی در قضایای شیخ عبیدالله به کوشش ایرج افشار

دستور شهریاران

نامواره دکتر محمود افشار (ج ۸)

مجموعه مقالات هادی حسن

زبدۃالتاریخ

نامواره دکتر محمود افشار (ج ۹)

بیان الادیان

ارمغان ادبی (پژوهشهای ادبی در ادبیات فارسی) از دکتر یونس جعفری

نامه‌های دوستان به دکتر محمود افشار

روضه‌الصفویه (در تاریخ صفویه)

اسناد محرمانه درباره قرارداد ۱۹۱۹ (ج ۱)

گنج شایگان (اوضاع اقتصادی ایران)

گفتارهای پژوهشی در زمینه ادبیات فارسی

قائم‌مقام نامه

نامواره دکتر محمود افشار (ج ۱۰)

جغرافیای تاریخی ایران

دارالضربهای ایران در دوره اسلامی

اسناد محرمانه ۱۹۱۹ (ج ۳)

پژوهشهای ایران‌شناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۱)

المختارات من الرسائل

جغرافیای اداری هخامنشیان

پژوهشهای ایران‌شناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۲) به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان

جستارهای زبان مردم آذربایجان

مکاتیب سنایی

بوستان سعدی (به خط شکسته نستعلیق قوام السلطنه)

غازان نامه

از دکتر نذیر احمد، گردآوری دکتر سید حسن عباس

تألیف دکتر محمد اسلم‌خان

به کوشش ایرج افشار

تألیف محمدعلی جمال‌زاده

تألیف ... به کوشش میرهاشم محدث

تألیف دکتر عنایت‌الله رضا

تألیف عبدالرضا سالار بهزادی

از زین‌العابدین مستوفی، به کوشش ایرج افشار

به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان

به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد

به کوشش فریدون نوزاد

دکتر حسن سیدان

به کوشش ایرج افشار با همکاری محمدرسول دریاگشت

تألیف پرویز انکائی

ترجمه محمدبن اسعدبن عبدالله تستری، به کوشش ایرج افشار؛

از ابراهیم زین‌العابدین نصیری، به کوشش م. ن. نصیری مقدم

به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان

تألیف هادی حسن

از محمدحسن مستوفی، به کوشش بهروز گودرزی

به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان

از ابوالمعالی فقیه بلخی، به کوشش محمدتقی دانش‌پژوه

به کوشش ایرج افشار

از میرزاییک جناب‌دی، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد

ترجمه دکتر جواد شیخ‌الاسلامی

تألیف محمدعلی جمال‌زاده

از دکتر امیرحسن عابدی

گردآوری محمدرسول دریاگشت

به کوشش ایرج افشار با همکاری محمدرسول دریاگشت

تألیف ویلهلم بارتولد، ترجمه همایون صنعتی‌زاده

تألیف عبدالله عقیلی

ترجمه دکتر جواد شیخ‌الاسلامی

به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان

کتابت محمود اتابکی، به کوشش غلامرضا طاهر و ایرج افشار

تألیف توین‌بی، ترجمه همایون صنعتی‌زاده

تألیف یحیی ذکاء

به کوشش دکتر نذیر احمد

به کوشش ایرج افشار

سروده نوری اژدری، به کوشش دکتر محمود مدبری

- پیراسته تاریخنامه هرات
دفتر تاریخ (ج ۱) (هشت رساله)
تاریخ راقم
پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۳) به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان
جستارهای شاهنامه شناسی
ایران و ماوراءالنهر در نوشته‌های چینی و مغولی تألیف برتشناپدر، ترجمه و تحقیق دکتر هاشم رجبزاده
مقالات عارف (جلد اول)
قند پارسی (ج ۲)
ضرب‌المثلهای دری افغانستان
شرح حال و آثار غلامعلی آزاد بلگرامی
پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۴) به کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان
نظام التواریخ
جامع‌العلوم (ستینی)
مارکوپولو در ایران
جغرافیای استرابو (قسمت ایران)
گلبدن نامه
اقبال و تاریخ نگاری (در باره عباس اقبال آشتیانی)
آثار تاریخی و رارود و خوارزم (جلد اول: سمرقند و بخارا)
فرهنگ ایران زمین (جلد ۳۰)
پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۵) - ستوده‌نامه (۱)
به کوشش ایرج افشار و کریم اصفهانیان و محمدرسول دریاگشت
پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۶) - ستوده‌نامه (۲)
به کوشش ایرج افشار و کریم اصفهانیان و محمدرسول دریاگشت
دفتر تاریخ (ج ۲) (... رساله)
بدایع الصنایع (از قرن نهم)
تاریخ برمکیان
مسائل عصر ایلخانان
میمون دژ آمو
ریاض الفردوس خانی
ارمغان بدخشان
مسائل پاریسیه (یادداشت‌های محمد قزوینی)، جلد اول
آثار تاریخی و رارود و خوارزم (جلد دوم: کش، ترمذ و...)
اسناد تاریخی خاندان غفاری (ج ۱)
میراث آسیای مرکزی
دیوان قبولی هروی
یادداشت‌های سندبادنامه
مقالات سعید نفیسی در زمینه زبان و ادبیات فارسی
اسناد تاریخی خاندان غفاری (ج ۲)
قطعه‌سرایی در ادب فارسی در شبه قاره
جستارهای ژاپنی در قلمرو زبان فارسی
به یاد محمد قزوینی
- تألیف سیف‌بن محمد سیفی، به کوشش محمد آصف فکرت
به کوشش ایرج افشار
از راقم سمرقندی، به کوشش دکتر منوچهر ستوده
پژوهش و نگارش دکتر محمود امیدسالار
از دکتر عارف نوشاهی
از دکتر نذیر احمد، گردآوری دکتر سید حسن عباس
گردآوری دکتر عنایت‌الله شهرانی
تألیف دکتر سید حسن عباس
از کوشش ایرج افشار با همکاری کریم اصفهانیان
از قاضی عمر بیضاوی، به کوشش میرهاشم محدث
تألیف فخر رازی، به کوشش علی آل داود
نوشته آلفونس گابریل، ترجمه کیکاوس جهاننداری
تألیف استرابون، ترجمه همایون صنعتی‌زاده
نوشته گلبدن بیگم دختر بابر، به کوشش ایرج افشار
تألیف حسن شایگان نیک
تألیف دکتر منوچهر ستوده
به کوشش ایرج افشار
- تألیف امیر برهان‌الدین حسینی، به تصحیح رحیم مسلمانیان قبادیانی
تصحیح و تألیف دکتر سید صادق سجادی
تألیف دکتر منوچهر مرتضوی
تألیف عنایت‌الله مجیدی
تألیف محمد میرک به کوشش ایرج افشار و فرشته صرافان
تألیف شاه عبدالله بدخشی، به کوشش دکتر فرید بیژن
گردآوری ایرج افشار و علی محمد هنر
تألیف دکتر منوچهر ستوده
به کوشش کریم اصفهانیان، بهرام غفاری با همکاری علی عمران
تألیف ریچارد نلسون فرای، ترجمه اوانس اوانسیان
به کوشش یحیی خانمحمد آذری
تألیف علی محمد هنر
به کوشش محمدرسول دریاگشت
به کوشش ایرج افشار
تألیف شکیل اسلم‌بیگ
پژوهش و نگارش دکتر هاشم رجبزاده
به کوشش ایرج افشار

مقالات عارف (دفتر دوم)

جغرافیای تاریخی مرو

پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۷)

پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۱۸)

دفتر تاریخ (جلد سوم)

فرائدالادب

فرهنگ جغرافیای تاریخی بلخ

آثار تاریخی ورارود و خوارزم (جلد سوم: فرغانه، خجند و...)

سروده‌ها و نوشته‌های منیر لاهوری

جغرافیای اداری ایران باستان

منافع حیوان

العراضة فی الحکایة السلجوقیة

تألیف دکتر عارف نوشاهی

تألیف مهدی سیدی باهمکاری نادره سیدی و محمدرضا آشتیانی

به کوشش ایرج افشار باهمکاری رسول دریاگشت

به کوشش ایرج افشار باهمکاری کریم اصفهانیان

به کوشش ایرج افشار

تألیف عبدالعظیم قریب، به کوشش دکتر ناصر رحیمی و محمدرسول دریاگشت

تألیف محمدمامین زواری

تألیف دکتر منوچهر ستوده

به کوشش دکتر سید فرید اکرم

نوشته تویین بی و دیگران، ترجمه و گردآوری همایون صنعتی‌زاده

از عبدالهادی مراغی، به کوشش محمّد روشن

تألیف محمدبن محمدبن نظام الحسینی (مولانا سعید شمس‌الدین یزدی)،

به کوشش مریم میرشمسی

تألیف مهدی سیدی باهمکاری نادره سیدی و اشرف‌السادات میرکمالی

غلامعلی بایندر، با یادداشت کاوه بیات

نوشته عزت‌الله فولادوند

نوشته‌های دکتر محمود امیدسالار

نگارش و گردآوری دکتر منوچهر ستوده

نگارش دکتر محمد سیاسی

به کوشش ایرج افشار

بررسی و نگارش دکتر یونس جعفری

به کوشش ایرج افشار باهمکاری کریم اصفهانیان

به کوشش دکتر احمد شعبانی و دکتر صمد اسماعیل‌زاده

به کوشش قدرت‌الله روشنی زعفرانلو و ایرج افشار

به کوشش محمّد گلبن با همکاری محمّد افسری راد

پژوهشهای ایرانشناسی (نامواره دکتر محمود افشار، ج ۲۰ - آفرین‌نامه) به کوشش نادر مطلبی

به زودی:

سبک اصفهانی و تمثیل در شعر صائب و شاعران عصر صفوی

مسائل پارسیه (یادداشت‌های محمّد قزوینی)، جلد دوم

ای زبان پارسی ... (سه جلد)

مقالات سعید نفیسی (جلد دوم)

قند مکرر پارسی

مسائل پارسیه (یادداشت‌های محمّد قزوینی)، جلد سوم

برابرنهاد شاهنامه فردوسی و غررالسیر ثعالی

مسائل پارسیه (یادداشت‌های محمّد قزوینی)، جلد چهارم

نشانی مکاتبه:

تهران، تجریش، صندوق پستی ۴۹۱-۱۹۶۱۵ بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی

تلفن: ۲۲۷۱۶۸۳۴ - ۲۲۷۱۶۸۳۲ - ۲۲۷۴۴۰۷۲ - ۲۲۷۱۷۱۱۵ نمابر

Afshar Foundation [mailto:info@m-afshar.net]

* خلد سال شمیر

«چهره کس پیش زنت که به احمد نوری ارادت می ورزم که ادر
 زارگ است و غمخوار بودیگر. او آفریننده مهر توارده است
 که دستمایه هر کسی خلد بود که بخواند با نرسیده ایران است
 بگردیدند که آن نوشته صبر نوری داشته است. اگر عهدی
 سال پیش گفته بودم که او این نیم مالت اکنون به تعلیم آورم
 که این شمیم است و حاجی صلیف و السوری و صلیف عهد نوری
 که در این زمین قدرت نوری و ادب است شانس بوده اند و
 شرف که کتبه است که در بر گیرند آن عهد نرسیده به گونه
 چکیده است. یاد بود کن و شکر از هر کس که از همکار او
 بودی در این شمیم.

(ش)
 (ش)
 (ش)

مشتمل بر ۸۶

19th Award
of the
Dr. Mahmoud Afshar's Foundation

Ahmad Monzavi

Tehran
12th May 2011